

ZAŁĄCZNIK
DO UCHWAŁY
RADY MIEJSKIEJ
NR
Z

Gmina Łża

**Strategia Rozwoju
Gminy Łża na lata 2018-2028 - projekt**

PROJEKT 17.09.2018

przygotowana przez

ul. Petera Mansfelda 4
60-855 Poznań
tel. +48 61 665 78 00
fax +48 61 665 78 09
remedis@remedis.eu

NIP: 781-179-27-48
REGON: 300464078
KRS: 0000270485
Kapitał zakładowy: 6.330.010,20 zł

1.	WSTĘP	6
1.1	PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA STRATEGII GMINY IŁŻA	7
1.2	METODYKA PRAC NAD STRATEGIĄ	8
1.3	MIEJSCE DOKUMENTU WŚRÓD DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH	9
2.	DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO GOSPODARCZEJ GMINY IŁŻA – ANALIZA JAKOŚCI ŻYCIA	12
2.1	PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	13
2.1.1	POŁOŻENIE, POWIERZCHNIA I SIEĆ OSADNICZA	13
2.1.2	ZASOBY NATURALNE I WARUNKI PRZYRODNICZE GMINY	15
2.1.3	WALORY TURYSTYCZNE I KULTUROWE GMINY	21
2.2	SFERA SPOŁECZNA	26
2.2.1	DEMOGRAFIA	26
2.2.2	BEZROBOCIE	31
2.2.3	UCZESTNICTWO W KULTURZE	33
2.2.4	MIESZKALNICTWO	35
2.3	SFERA GOSPODARCZA	36
2.3.1	ROLNICTWO	36
2.3.2	PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	38
2.4	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	40
2.4.1	KOMUNIKACJA	40
2.4.2	SIEĆ WODOCIĄGOWA	41
2.4.3	SIEĆ KANALIZACYJNA	41
2.4.4	GOSPODARKA ODPADAMI	43
2.4.5	SIEĆ ELEKTROENERGETYCZNA	44
2.4.6	SIEĆ GAZOWA	45
2.4.7	SIEĆ TELEKOMUNIKACYJNA	45
2.4.8	CIEPŁOWNICTWO	45

2.5	INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	46
2.5.1	EDUKACJA.....	46
2.5.2	KULTURA I SPORT	47
2.5.3	OCHRONA ZDROWIA	51
2.5.4	POMOC SPOŁECZNA	52
2.5.5	BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	54
2.6	MOŻLIWOŚCI INWESTYCYJNE GMINY	55
3.	WYBÓR STRATEGII GMINY IŁŻA	58
3.1	ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY IŁŻA.....	59
3.2	ANALIZA SWOT GMINY IŁŻA.....	60
3.2.1	KONSULTACJE SPOŁECZNE	60
3.2.2	ANALIZA SWOT GIMNY IŁŻA.....	62
3.3	WIZJA ROZWOJU GMINY IŁŻA	65
4.	CELE STRATEGICZNE I PROGRAMY OPERACYJNE GMINY IŁŻA	66
4.1	PROGRAMY REALIZUJĄCE CEL „AKTYWIZUJEMY ŚRODOWISKA LOKALNE”	67
4.2	PROGRAMY REALIZUJĄCE CEL „ŻYJEMY W XXI WIEKU – POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW”	70
4.3	PROGRAMY REALIZUJĄCE CEL „WYKORZYSTAJMY SPECYFIKĘ GMINY DLA GOSPODARKI”	73
5.	STRATEGIA GMINY IŁŻA A INNE DOKUMENTY STRATEGICZNE	75
5.1	STRATEGIA EUROPA 2020	76
5.2	STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020	76
5.3	DŁUGOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU „POLSKA 2030. TRZECIA FALA NOWOCZESNOŚCI	77
5.4	RAPORT POLSKA 2030. WYZWANIA ROZWOJOWE.....	78
5.5	KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU 2030	78

5.6	KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2010-2020: REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	79
5.7	STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO DO 2030 ROKU	80
5.8	PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	80
5.9	STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU POWIATU RADOMSKIEGO DO 2020 ROKU	81
6.	WDRAŻANIE STRATEGII.....	83
6.1	METODY ZARZĄDZANIA I MONITOROWANIA STRATEGII ROZWOJU GMINY IŁŻA NA LATA 2018-2028.....	84
6.2	SPOSOBY INICJOWANIA WSPÓŁPRACY MIĘDZY SEKTOREM PUBLICZNYM, PRYWATNYM I ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI.....	85
6.3	PUBLIC RELATIONS STRATEGII GMINY IŁŻA	85
7.	ZAŁĄCZNIKI	87
	SPIS TABEL, RYSUNKÓW I WYKRESÓW.....	101

1. WSTĘP

PROJEKT 17.09.2018

1.1 PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA STRATEGII GMINY IŁŻA

Napoleon Bonaparte, jeden z największych geniuszy wojennych uchodzący do dziś za genialnego stratega, mawiał, że do prowadzenia wojny potrzeba trzech rzeczy: pieniędzy, pieniędzy i pieniędzy. Dobre planowanie i optymalizacja wykorzystania ograniczonych zasobów pozwoliły mu podbić (prawie) całą Europę. Same pieniądze nie zastąpiłyby skutecznych przymierzy i zaskakujących manewrów.

Istotnym elementem planowania strategicznego są marzenia. Spełnić się mogą tylko marzenia wypowiedziane. Bez marzeń nie może być osiągnięć.

Planowanie jest rzeczą niezbędną, ale jednocześnie trudną, z uwagi na pierwiastek niepewności, który jest nieodłączną częścią przyszłości. Niemniej trudno dotrzeć do celu bez wcześniejszego uświadomienia sobie, w jaki sposób wyznaczony cel osiągnąć.

Jak można wiedzieć, że osiągnęliśmy cel bez jego wyznaczenia?

Na co zatem powinno się zwracać uwagę, aby wysiłek w dążeniu do celu nie okazał się próżny? Przede wszystkim trzeba jasno i wyraźnie sprecyzować cele, a następnie, w ramach wdrażania strategii, określić dostępne dla nas sposoby dotarcia do nich. **Tworzenie strategii, wspartej wieloletnim planowaniem finansowym, jest właśnie narzędziem umożliwiającym realizację zamierzeń.**

Różne gminy w Polsce łączy wiele podobieństw, niemniej oprócz podobieństw każda z gmin posiada swoją specyfikę, dlatego każda jednostka samorządowa powinna określić swoje cele samodzielnie. Dobra strategia powinna być:

- **unikalna** – uwzględniająca specyfikę danego obszaru,
- **umocowana** – oparta o opinię społeczną, aby miała realne wsparcie; jednocześnie powinna być też oparta o plany (strategie) regionalne, krajowe i unijne,
- **użyteczna** – służąca wsparciu interesów lokalnej społeczności i przedsiębiorstw,
- **elastyczna** – okresowo weryfikowana i korygowana.

To z kolei oznacza konieczność aktualizacji, dostosowania do zmieniającej się sytuacji, zarówno wewnątrz samorządu jak i w jego otoczeniu. Dlatego można powiedzieć, że:

STRATEGIA ROZWOJU GMINY IŁŻA MA CHARAKTER OTWARTY

1.2 METODYKA PRAC NAD STRATEGIĄ

Na podstawie stanu aktualnego i wyników prac osób zaangażowanych w określenie możliwości rozwojowych została przygotowana wizja rozwoju Gminy, realizujące ją cele strategiczne, programy i konkretne zadania. Istotnym pytaniem, na które trzeba sobie odpowiedzieć tworząc strategię jest zawsze, jaki przyjąć horyzont czasowy? W niniejszej strategii przyjęto perspektywę do roku 2028.

Najważniejszym pytaniem pozostaje zatem:

W jakim miejscu chcemy być za dziesięć lat?

Samorządowcy mają ogromną wiedzę o swoim terenie, dodatkowo optymalizują wydatki, dlatego przy tworzeniu niniejszego dokumentu posłużono się metodą partycypacyjno-ekspercką. Skorzystano z wiedzy mieszkańców, zwłaszcza aktywnych w pracach samorządu, organizacji pozarządowych i biznesu. To oni byli głównymi autorami wyboru dróg rozwoju dla Gminy. Skorzystano z licznych danych dostępnych w Urzędzie Miejskim, w zasobach Głównego Urzędu Statystycznego, innych instytucji publicznych (Powiatowy Urząd Pracy, Urząd Wojewódzki itp.). Konsultanci Remedis SA współinicjowali spotkania, porządkowali i uzupełniali uzyskiwane informacje. Ponadto dokonali zintegrowanej, wielowątkowej analizy SWOT. Ważną rolę ekspertów zewnętrznych było odniesienie strategii do innych, obowiązujących dokumentów (własnych Gminy, sąsiadów, innych dokumentów powiatowych, wojewódzkich, krajowych i unijnych).

Po przygotowaniu projektu strategii dokument został poddany konsultacjom społecznym, tak, aby finalnie przygotowana strategia była szeroko akceptowaną wizją rozwoju Gminy.

Prace nad strategią składały się z następujących elementów:

I. Określenie stanu aktualnego:

Diagnoza obejmuje przegląd najważniejszych elementów struktury społeczno-gospodarczej gminy. Szczególny nacisk położono na omówienie następujących zagadnień:

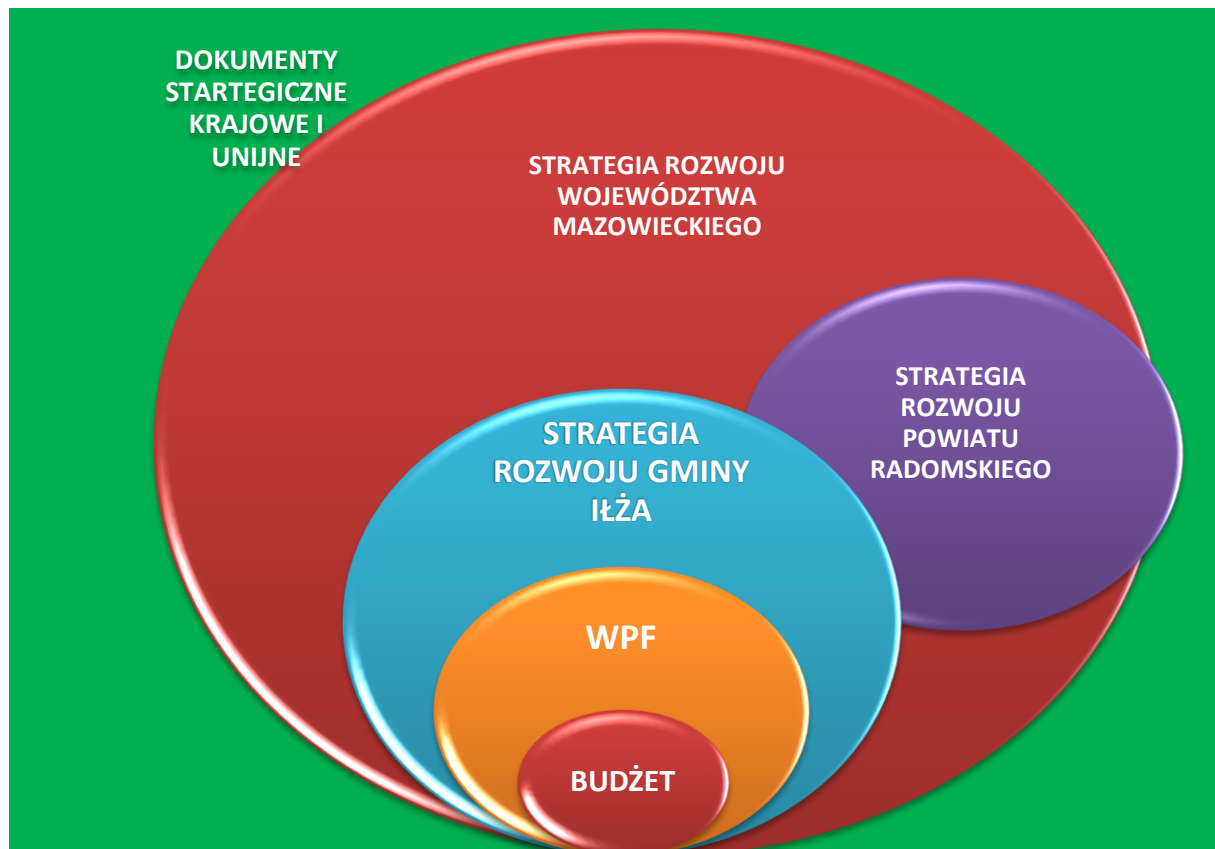
- sytuacji demograficznej i społecznej,

- stanu infrastruktury technicznej, w szczególności spraw infrastruktury telekomunikacyjnej, energetycznej i gazowniczej, kanalizacji, gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, infrastruktury drogowej,
 - stanu infrastruktury społecznej, w szczególności bazy materialnej oświaty i wychowania, zagadnień pomocy społecznej, służby zdrowia, kultury oraz sportu i rekreacji,
 - sytuacji gospodarczej,
 - problematyki przestrzennej i mieszkaniowej.
- II. Określenie potencjału rozwojowego.
 - III. Zagregowana analiza możliwości rozwoju.
 - IV. Wizja rozwoju.
 - V. Określenie Programów Strategii Gminy.
 - VI. Koordynacja strategii z innymi dokumentami strategicznymi.
 - VII. Określenie zasad monitorowania i aktualizacji strategii.
 - VIII. Przygotowanie i przedłożenie Radzie Gminy projektu Strategii.

W oparciu o powyższą metodę wyznaczone zostały kierunki rozwoju Gminy. Przygotowana Strategia Rozwoju Gminy obejmuje perspektywę do roku 2028. Jak wcześniej wspomniano na poziomie szczegółowym zadanie realizacji strategii jest przejęte przez dokumenty operacyjne (budżety i WPF).

1.3 MIEJSCE DOKUMENTU WŚRÓD DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

Schematycznie miejsce Strategii pośród innych podstawowych dokumentów dotyczących rozwoju jest następujące:

„Strategia Rozwoju Gminy Iłża na lata 2018-2028” jest centralnym dokumentem strategicznym Gminy. Jednak nie funkcjonuje samodzielnie. Immanentnymi składnikami strategii są strategie branżowe – np. „Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych” czy też Plany Zagospodarowania Przestrzennego.

Podstawowym dokumentem operacyjnym, służącym realizacji strategii jest obowiązująca wieloletnia prognoza finansowa (WPF), uchwalana corocznie przez Radę Gminy. WPF pozwala na śledzenie postępów w realizacji strategii.

Podczas prac nad niniejszą strategią wykorzystano dokumenty strategiczne jednostek nadrzędnych:

- I. Strategia „Europa 2020”.
- II. Strategia Rozwoju Kraju 2020.
- III. Raport „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe.”.
- IV. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie.
- V. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.
- VI. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 r.

- VII. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do 2020 r.
- VIII. Plan Zagospodarowanie Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

oraz dokumenty Gminy Iłża:

- I. Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2014-2020.
- II. Program Ochrony Środowiska i Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta i Gminy Iłża na lata 2008-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015 (aktualizacja).
- III. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Iłża.
- IV. Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Iłża.
- V. Program Rewitalizacji Gminy Iłża na lata 2017-2023.
- VI. Strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2016-2023.
Lokalna Grupa Działania Wspólny trakt.

Ze względu na naturalną potrzebę tworzenia dokumentów o charakterze strategicznym dla różnych obszarów aktywności przyjęto zasadę otwartości niniejszego dokumentu. Zmiany, uzupełnienia i modyfikacje polegać będą mogły zarówno na poprawianiu wprost dokumentu bazowego, jak i na dołączaniu innych dokumentów, jako uzupełnień strategii.

2. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO GOSPODARCZEJ GMINY IŁŻA – ANALIZA JAKOŚCI ŻYCIA

Gmina zajmuje powierzchnię 256 km² (25.602 ha) co stanowi 16,73% powierzchni powiatu i 0,72% powierzchni województwa. W 2016 roku zamieszkała była przez 14.957 osób (9,86% ludności powiatu i 0,28% ludności województwa). Siedzibą władz gminy jest miasto Iłża.

Radom 31

Kielce 77

Lublin 105

Warszawa 135

Kraków 191

Łódź 194

Rysunek 2 Odległość [km] Iłży od niektórych, większych miejscowości
(opracowanie własne, kilometrąż www.mapa.pf.pl, wgląd luty 2018)

Sieć osadniczą Gminy Iłża tworzy 36 miejscowości podzielonych na 31 sołectw oraz miasto Iłża (podzielone na 5 stref). Przedstawia je poniższa tabela.

Tabela 1 Sieć osadnicza gminy Iłża (31.12.2017 r.)

LP.	JEDNOSTKA	LICZBA MIESZKAŃCÓW
	Miasto Iłża	4.941
1.	Sołectwo Alojzów	163
2.	Sołectwo Białka	526
3.	Sołectwo Błaziny Dolne	385
4.	Sołectwo Błaziny Górne	372
5.	Sołectwo Chwałowice	495
6.	Sołectwo Florencja	47
7.	Sołectwo Gaworzyna	177
8.	Sołectwo Jasieniec Iłżecki Dolny	334
9.	Sołectwo Jasieniec Iłżecki Górny	623
10.	Sołectwo Jasieniec Maziarze	848
	• <i>Jasieniec Maziarze</i>	598
	• <i>Nowy Jasieniec Iłżecki</i>	250
11.	Sołectwo Jedlanka Nowa	150
12.	Sołectwo Jedlanka Stara	239
13.	Sołectwo Kajetanów	134
14.	Sołectwo Kolonia Seredzice	273
15.	Sołectwo Koszary	225
	• <i>Koszary</i>	202
	• <i>Piotrowe Pole</i>	0
	• <i>Marcule</i>	10
	• <i>Kruki</i>	13
16.	Sołectwo Kotlarka	263
17.	Sołectwo Krzyżanowice	553
18.	Sołectwo Małomierzyce	364
19.	Sołectwo Maziarze Nowe	275
20.	Sołectwo Maziarze Stare	183
21.	Sołectwo Pakosław	986
	• <i>Pakosław</i>	942
	• <i>Michałów od nr 1 do 14 i nr 27</i>	44
22.	Sołectwo Pastwiska	160
23.	Sołectwo Pieńki	56
24.	Sołectwo Piłatka	201
25.	Sołectwo Płudnica	126

26.	Sołectwo Prędocin	163
27.	Sołectwo Prędocin Kolonia	183
28.	Sołectwo Prędocinek	74
29.	Sołectwo Seredzice	998
	• Seredzice-Zawodzie	768
	• Michałów od nr 15 do 26	185
30.	Sołectwo Starosiedlice	268
31.	Sołectwo Walentynów	194
SUMA		15.024

Źródło: Urząd Miejski w Iłży

Sieć osadniczą gminy tworzą głównie miejscowości bardzo małe:

- Wsie duże (500 – 1.000 mieszkańców) –
- Wsie średnie (300 – 500 mieszkańców) –
- Wsie małe (150 – 300 mieszkańców) –
- Wsie bardzo małe (do 150 mieszkańców) –

Gmina Iłża

1:100 000

Legenda

Granice Miasta i Gminy

Drogi

Kategorie

- drogi krajowa
- drogi powiatowa
- drogi lokalne
- Koleje
- Cieki

Pokrycie terenu

typ

- zabudowa rozproszona
- tereny przemysłowe
- grunty orne
- łąki, pastwiska
- inne tereny rolnicze
- lasy liściaste
- lasy iglaste
- lasy mieszane
- pozostałe formy roślinności
- zbiorniki wodne

Rysunek 3 Gmina Iłża

(źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/I%C5%82%C5%BCa_\(gmina\)#/media/File:Mapa_gminy_I%C5%82%C5%BCa.png](https://pl.wikipedia.org/wiki/I%C5%82%C5%BCa_(gmina)#/media/File:Mapa_gminy_I%C5%82%C5%BCa.png),
wgląd lutego 2018 r.)

2.1.2 ZASOBY NATURALNE I WARUNKI PRZYRODNICZE GMINY

Według podziału fizyczno-geograficznego opracowanego przez Jerzego Kondrackiego¹ Gmina Iłża leży w obrębie megaregionu *Pozaalpejska Europa Środkowa*, prowincji: *Niż*

¹Kondracki J. 2013: Geografia regionalna Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa

Środkowoeuropejski i Wyżyny Polskie, podprowincji: *Niziny Środkowopolskie i Wyżyna Małopolska*, w makroregionie: *Wzniesienia Południowomazowieckie i Wyżyna Kielecka* oraz w granicach mezoregionów: *Równina Radomska i Przedgórze Iłżeckie*.

Północno - wschodnia część gminy Iłża leży w zasięgu synklinorium brzeżnego, natomiast południowo - zachodnia część w obrębie antyklinorium świętokrzyskiego (obrzeże mezozoiczne Gór Świętokrzyskich). Granica między tymi jednostkami biegnie wzdłuż linii uskokuwej Mogielnica- Iłża. Podłoże na południu uskoku budują osady triasu, jury dolnej, środkowej i górnej. Utwory te są silnie strzaskane tektonicznie, a zwłaszcza osady dolnej i środkowej jury. W kierunku na północ od uskoku Mogielnica - Iłża podłoże budują utwory kredy dolnej i górnej zanurzające się w kierunku wschodnim pod osady paleogenu. Tektonika jest tutaj spokojna, typowo monoklinalna. Na obszarze rozpoznano utwory jurajskie, kredowe, trzeciorzędowe i najmłodsze, czwartorzędowe.²

GRUNTY

Powierzchnia gruntów użytkowych rolnych w gminie wynosi 13.507 ha (52,75%), w tym gruntów ornych – 13.507 ha (85,06%), zaś łąk i pastwisk 1.155 ha (8,55%). Sady zajmują powierzchnię ok. 209 ha.

Tabela 2 Powierzchnia geodezyjna gruntów w gminie Iłża

GRUNTY	POWIERZCHNIA [ha]
Obszar Gminy Iłża	25.602
Powierzchnia łądowa	25.539
Użytki rolne razem	13.507
• Grunty orne	11.489
• Sady	209
• Łąki trwałe	840
• Pastwiska trwałe	315
• Grunty rolne zabudowane	582
• Grunty pod stawami	44
• Grunty pod rowami	28
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione razem	10.990
• Lasy	10.818
Grunty pod wodami	63
• Płynącymi	58
• Stojącymi	5
Grunty zabudowane i zurbanizowane razem	685
• Tereny mieszkaniowe	89
• Tereny przemysłowe	42
• Tereny inne zabudowane	61
• Tereny rekreacyjne i wypoczynkowe	12
• Tereny komunikacyjne – drogi	465

² Źródło: Program Ochrony Środowiska i Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta i Gminy Iłża na lata 2008-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015 (aktualizacja) s.7.

• Tereny komunikacyjne – tereny kolejowe	13
• Użytki kopalne	3
Użytki ekologiczne	229
Nieużytki	128
Tereny różne	0

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

W gminie Iłża występują gleby:

- wytworzone z piasków – głównie na północy i na południu;
- gleby pyłowe – w środkowej części gminy;
- gliniaste – na północnym zachodzie;
- lessy – na wschód od Iłży po Rzecznów;
- rędziny lokalnie – w rejonie Seredzic, Kolonii Seredzic i Iłży;
- w typie czarnych ziem – głównie we wschodniej części terenu w rejonie wsi Małomierzyce – Stara Wieś oraz na zachodzie w rejonie Gaworzyny – Krzyżanowic – Starosiedlic;
- hydrogeniczne – w dolinach rzek i cieków oraz w bezodpływowych obniżeniach terenu.

Gleby występujące w gminie Iłża według klas bonitacyjnych:

- Grunty orne:
 - Klasa II – 2,4%;
 - Klasa IIIa – 14,9%;
 - Klasa IIIb – 17,5%;
 - Klasa IVa – 17,3%
 - Klasa IVb – 14,6%
 - Klasa V – 18,6%
 - Klasa VI – 14,1%
 - Klasa VIz – 0,8%.
- Użytki zielone:
 - Klasa II – 0,6%
 - Klasa III – 11,8%
 - Klasa IV – 38,7%
 - Klasa V – 26,3%
 - Klasa VI – 19,1%

- Klasa VIz – 3,6%.³

Stan gleb na terenie gminy Iłża jest stosunkowo dobry, z wyjątkiem bezpośrednio przyległych do głównych dróg. Zagroženiem dla gleb przyległych do pasów drogowych są spaliny pojazdów mechanicznych (m.in. Pb, WWA) oraz zasolenie z zimowego utrzymania dróg. Konieczne jest nawożenie, wapnowanie i stosowanie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych, ze względu na ich kwaśny odczyn.

SUROWCE NATURALNE

Na terenie gminy Iłża eksploatacja kopalin na skalę przemysłową prowadzona jest jedynie przez firmę P.H.U. „CAREX” w kopalni „Iłża-1”, gdzie eksploatuje się wapienie. W centralnej części gminy znajduje się udokumentowane złoża jurajskich wapieni i margli „Iłża - Krzyżanowice” z przeznaczeniem dla przemysłu cementowego. Kopalina nie jest eksploatowana, a zasoby mogą mieć znaczenie perspektywiczne. Udokumentowane złoża fosforytów „Iłża - Łączany”, „Iłża - Walentynów”, „Iłża - Krzyżanowice”, „Iłża - Chwałowice”, wymagają dokładniejszego rozpoznania. Udokumentowane złoża piasków budowlanych „Walentynów” nie jest dotychczas eksploatowane. Na obszarze gminy istnieją ograniczone możliwości udokumentowania złóż surowców mineralnych dla przemysłu. Istnieją natomiast obszary złożowe przewidziane w małych ilościach na cele lokalne.⁴

WODY

Obszar gminy Iłża leży w obrębie zlewni rzeki Iłżanki i jej dopływów: Małyszyniec, Modrzejowica i Struga. Rzeka Iłżanka jest lewobrzeżnym dopływem Wisły. Jest to rzeka IV rzędu, o długości 76,8 km i powierzchni dorzecza 1127,4 km².

Na obszarze gminy Iłża wody podziemne występują w kilku zalegających nad sobą poziomach. Tuż pod powierzchnią zalegają wody zaskórne, głębiej wody gruntowe. Warunki hydrograficzne na terenie gminy powiązane są ściśle z budową geologiczną. Główny poziom wodonośny występujący w wapieniach jury górnej stanowi zbiornik wód podziemnych Wierzbica- Ostrowiec GZWP 420. Zalega on prawie pod całym obszarem gminy z wyjątkiem jej północno - wschodniej części. W tej części znajduje się górnokredowy zbiornik wód

³ Źródło: Program Ochrony Środowiska i Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta i Gminy Iłża na lata 2008-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015 (aktualizacja) s. 33.

⁴ Źródło: Program Ochrony Środowiska i Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta i Gminy Iłża na lata 2008-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015 (aktualizacja) s. 35.

podziemnych Niecka Radomska – GZWP 403. Z wodami podziemnymi związane jest występowanie źródeł. W dolinie Iłżanki występują źródła pulsujące w utworach aluwialnych, które charakteryzują się dużą wydajnością, nigdy nie zamarzają i nie wysychają.⁵

PRZYRODA

Na obszarze gminy Iłża występuje wiele form ochrony przyrody.

OBSZARY NATURA 2000

Torfowisko Pakosław (PLH140015) – usytuowane jest przy północno- wschodniej granicy Przedgórza Iłżeckiego, a tym samym na granicy Wyżyny Małopolskiej i Nizin Środkowopolskich, reprezentowanych tu przez Równinę Radomską. Powierzchnia torfowisk wynosi ok. 530 ha z czego 207,13 ha zostało uznane za użytek ekologiczny.

Uroczyska Lasów Starachowickich (PLH260038) – prawie cały obszar zajmują lasy iglaste, pozostałą niecałą jedną piątą obszaru pokrywają lasy mieszane, a śladowo łąki, zarośla i siedliska rolnicze. Powierzchnia całego obszaru to 2.387,2 ha. Obszar jest częścią rozległego kompleksu leśnego na Przedgórzu Iłżeckim, tzw. Puszczy Iłżeckiej, nazywanej też Lasami Starachowickimi i zlokalizowany jest w jej północno-wschodniej części. Poprzecinany jest licznymi strumieniami. Obszar obejmuje także obszar źródłiskowy rzeki Małaszyniec. Dominują tu siedliska borowe z sosną oraz domieszką jodły, dęba, modrzewia i buka. W runie występuje wiele gatunków chronionych, rzadkich i zagrożonych.

OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Iłża Makowiec – położony w granicach administracyjnych gminy wynosi 7.142 ha. Obejmuje swym zasięgiem dolinę rzeki Iłżanki przecinającą Wzgórza Iłżeckie, w części środkowej największe torfowisko w województwie (około 700ha) w okolicach Pakosławia ze źródłiskami Modrzejowicy oraz położone dalej na północ kompleksy leśne Modrzejowice, Skaryszew i Makowiec. Obszar ten jest bardzo malowniczy ze względu na zróżnicowane ukształtowanie terenu, występujące rzeki oraz kompleksy leśne.

REZERWATY PRZYRODY

⁵ Źródło: Program Ochrony Środowiska i Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta i Gminy Iłża na lata 2008-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015 (aktualizacja) s. 23.

Piotrowe Pole – położony na terenie Nadleśnictwa Marcule obszar lasu o powierzchni 1,90 ha. Celem ochrony jest zachowanie fragmentu grądu wysokiego ze starodrzewem modrzewia polskiego (*Larix polonica*) i europejskiego (*Larix decidua*).

Dąbrowa Polańska – położony na terenie Nadleśnictwa Marcule obszar lasu o powierzchni 28,55 ha. Celem ochrony jest zachowanie zanikającego w Polsce zespołu świetlistej dąbrowy z licznym udziałem roślin chronionych i rzadkich.

POMNIKI PRZYRODY

Tą formą ochrony obejmuje się pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiętkowej i krajobrazowej odznaczających się indywidualnymi wyróżniającymi je cechami. Uznanie za pomnik przyrody następuje w drodze rozporządzenia wojewody lub uchwały rady gminy. Pomniki przyrody są ważnym elementem składowym krajobrazu, podnoszą jego piękno, zwiększają jego różnorodność, często związane są z lokalną legendą lub wybitną postacią historyczną. Zachowanie ich dla przyszłych pokoleń jest wyrazem naszej kultury. Pomniki przyrody znajdują się na terenie parków, cmentarzy, w lasach, wśród pól, zabudowy wiejskiej i miejskiej, jak również w pasach drogowych, a dominują wśród nich głównie drzewa gatunków rodzimych, tj. dąb szypułkowy oraz lipa drobnolistna. Są wśród nich pojedyncze drzewa, grupy drzew, aleje, głązy narzutowe, stanowiska roślin chronionych. Na terenie Gminy Iłża znajduje się 10 pomników przyrody:

- Modrzew polski – 4 szt.
- Modrze europejski – 2 szt.
- Dąb szypułkowy – 4 szt.

UŻYTKI EKOLOGICZNE

Użytek 134 – Pakosław – o łącznej powierzchni 207,13 ha obejmujący kompleks nieużytków, łąk, pastwisk, lasów i wód stanowiących fragment torfowiska "Pakosław". Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych torfowiska przejściowego o bardzo zróżnicowanej i cennej przyrodniczo florze i faunie. Stwierdzono tu gniazdowanie 35 gatunków ptaków, w tym błotniaka stawowego, przepiórki, kszyska, świergotka łąkowego, pokrzewki jarzębatej i dziwonii. Ważną rolą tego terenu jest także naturalna możliwość retencjonowania wód gruntowych.

Użytek 135 – stanowią należące wcześniej do ZGM "Zębiec" zalewane okresowo wodą nieużytki o powierzchni 24,18 ha na którym występują m.in. liczne gatunki mchów, bagno zwyczajne, wełnianki czy żurawina błotna. Jest to także miejsce bytowania licznych owadów, płazów i ptaków wodno-błotnych.

PARKI DWORSKIE

Na terenie gminy znajdują się cztery parki dworskie wpisane do rejestru wojewódzkiego konserwatora zabytków:

- Park w Krzyżanowicach;
- Dwór i park w Starosiedlicach;
- Park w Pakosławiu;
- Park w Prędocieniu.

2.1.3 WALORY TURYSTYCZNE I KULTUROWE GMINY

Zgodnie z wykazem zabytków sporządzonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do rejestru zabytków nieruchomych gminy Iłża należą:

Chwałowice:

- Zagroda z 1 połowy XIX wieku:
 - Piwnica,
 - Studnia.

Iłża:

- Śródmieście Iłży;
- Zespół kościoła par. p. w. Wniebowzięcia NMP z XVII wieku:
 - Kościół;
 - Dzwonnica;
 - Zabudowania par.;
 - Ogrodzenie z bramą;
 - Kaplica;
 - Kaplica Szyszkowskich;

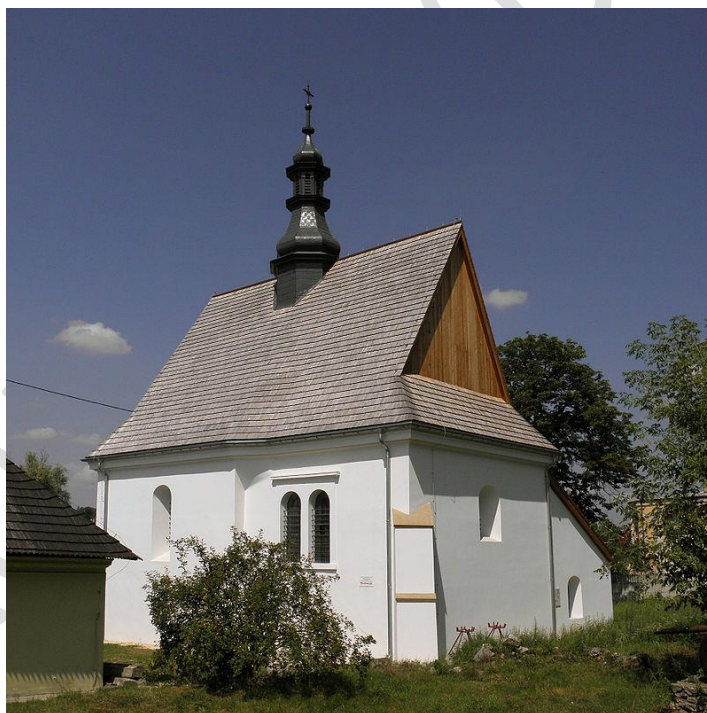

Rysunek 4 Kościół WNMP

(źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/1%C5%82%C5%BCa#/media/File:1%C5%82%C5%BCa.Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_01.JPG)

- Zespół szpitalny św. Ducha:

- Kościół;
- Szpital (muzeum);
- Cmentarz;

Rysunek 5 Kościół św. Ducha

(źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/1%C5%82%C5%BCa#/media/File:1%C5%82za.Zesp%C3%B3%C5%82_szpitalny_02.jpg)

- Cmentarz z 1820 roku, ul. Staromiejska;
- Kościół fil. cmentarny p. w. MB Śnieżnej;
- Cmentarz „stary” przy ul. Radomskiej;
- Ruiny zamku;

Rysunek 6 Ruiny zamku w Iłży

(źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/I%C5%82%C5%BCa#/media/File:I%C5%82%C5%BCa.Zamek_03.jpg)

- Zespół pieców „wapienników”:
 - Piec szybowy;
 - Piec typu „Hoffman”;
- Piec garncarski;

Rysunek 7 Piec garncarski

(źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/I%C5%82%C5%BCa#/media/File:I%C5%82%C5%BCa.Piec_garncarski.jpg)

- Starachowicka Kolej Dojazdowa:
 - Linia kolejki;
 - Budynek stacji w Iłży.

Rysunek 8 Starachowicka Kolej Wąskotorowa

(źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/1%C5%82%C5%BCa#/media/File:1%C5%82%C5%BCa,_Stacja_kolejowa_1%C5%82%C5%BCa_-_fotopolska.eu_\(216103\).jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/1%C5%82%C5%BCa#/media/File:1%C5%82%C5%BCa,_Stacja_kolejowa_1%C5%82%C5%BCa_-_fotopolska.eu_(216103).jpg))

Iłża – Kotlarka:

- Kaplica cmentarna św. Franciszka z I połowy XIX wieku.

Krzyżanowice:

- Kościół par. p. w. Wszystkich Świętych
- Dzwonnica z XVIII wieku;
- Cmentarz par. rzym.-kat. z początku XIX wieku;
- Park z I połowy XIX wieku.

Rysunek 9 Kościół w Krzyżanowicach

(źródło:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Parafia_%C5%9Bw._J%C3%B3zefa_Oblubie%C5%84ca_Naj%C5%9Bwi%C4%99tszej_Maryi_Panny_w_Krzy%C5%BCanowicach#/media/File:Krzy%C5%BCanowice.Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_01.JPG)

Pakośćław:

- Park z XVIII wieku,
- Pomnik (obelisk) bitwy z 1914 roku.

Rysunek 10 Obelisk w Pakośćławiu

(źródło:

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Pakość%C5%82aw_\(wojew%C3%B3dztwo_mazowieckie\)#/media/File:Pomnik_\(obelisk\)_bitwy_z_1914_r._w_Pakość%C5%82awiu_\(gmina_I%C5%82%C5%BCa\).jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Pakość%C5%82aw_(wojew%C3%B3dztwo_mazowieckie)#/media/File:Pomnik_(obelisk)_bitwy_z_1914_r._w_Pakość%C5%82awiu_(gmina_I%C5%82%C5%BCa).jpg))

Prędocin

- Park z XVIII wieku.

Starosiedlice:

- Zespół dworski z XVIII-XIX wieku:
 - Dwór;
 - Park.

Ponadto w Iłży funkcjonuje muzeum regionalne. Zgromadzono w nim ponad 2 tysiące eksponatów z zakresu etnografii, archeologii, historii, numizmatyki i sztuki. Można je oglądać na stałych wystawach poświęconych dziejom miasta i rzemiosła garncarskiego. Muzeum organizuje również ekspozycje czasowe.

Przez Gminę przebiega wiele szlaków i ścieżek rowerowych.

2.2 SFERA SPOŁECZNA

2.2.1 DEMOGRAFIA

W 2016 roku Gminę zamieszkiwało (wg. GUS) 14.957 osób, w tym 7.366 mężczyzn oraz 7.591 kobiet. Kobiety mają nieznaczną przewagę liczebną nad mężczyznami (1,50%). Należy więc stwierdzić, że podział wg. płci jest niezwykle równomierny, nie tylko w roku 2016 ale także na przestrzeni wielu lat.

Szczegółowe dane przedstawia tabela 3.

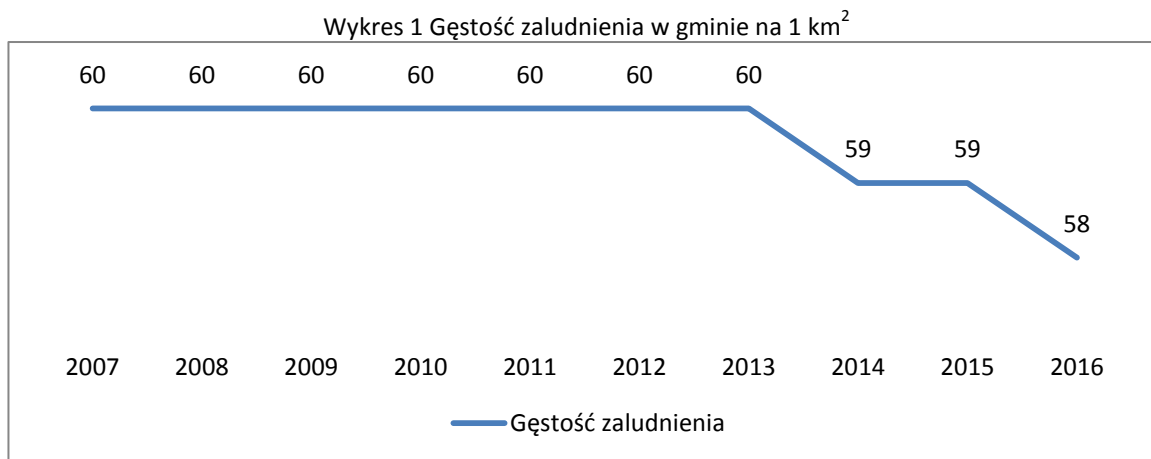
Tabela 3 Liczba mieszkańców gminy Iłża w latach 2007-2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM										
Ogółem	15.452	15.416	15.352	15.446	15.403	15.347	15.286	15.216	15.056	14.957
Mężczyźni	7.548	7.559	7.514	7.567	7.565	7.536	7.502	7.457	7.418	7.366
Kobiety	7.904	7.857	7.838	7.879	7.838	7.811	7.784	7.759	7.638	7.591
Mężczyźni [%]	48,85%	49,03%	48,94%	48,99%	49,11%	49,10%	49,08%	49,01%	49,27%	49,25%
Kobiety [%]	51,15%	50,97%	51,06%	51,01%	50,89%	50,90%	50,92%	50,99%	50,73%	50,75%
MIASTO										
Ogółem	5.140	5.127	5.104	5.169	5.155	5.111	5.054	4.991	4.947	4.862
Mężczyźni	2.455	2.475	2.458	2.516	2.512	2.489	2.459	2.424	2.419	2.379
Kobiety	2.685	2.652	2.646	2.653	2.643	2.622	2.595	2.567	2.528	2.483
OBSZARY WIEJSKIE										
Ogółem	10.312	10.289	10.248	10.277	10.248	10.236	10.232	10.225	10.109	10.095
Mężczyźni	5.093	5.084	5.056	5.051	5.053	5.047	5.043	5.033	4.999	4.987
Kobiety	5.219	5.205	5.192	5.226	5.195	5.189	5.189	5.192	5.110	5.108

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

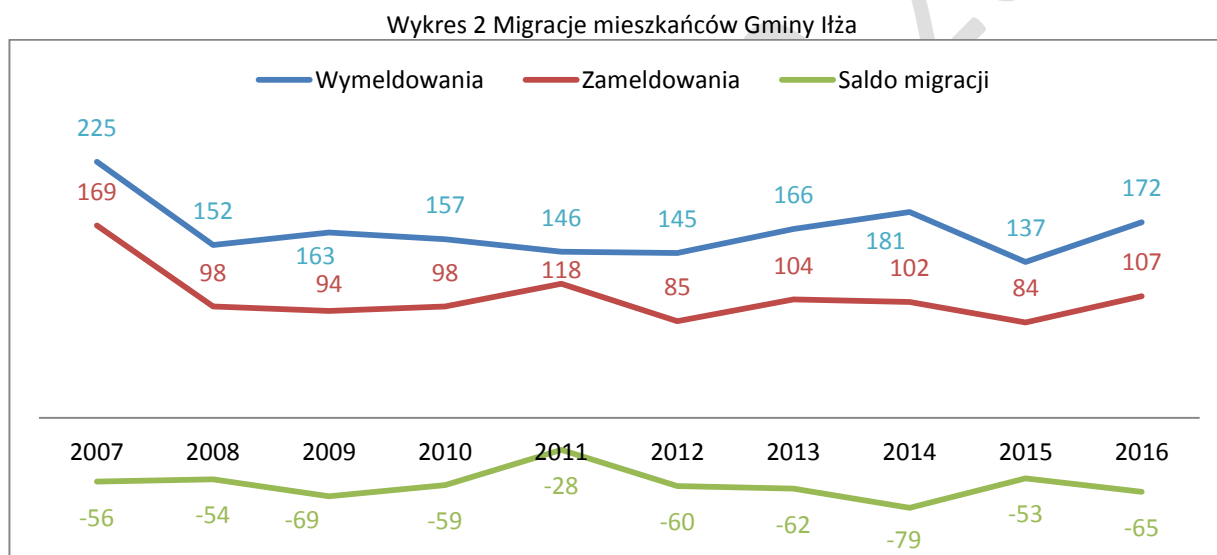
Z powyższej tabeli wynika, że liczba mieszkańców gminy w ostatnich latach maleje. Dotyczy to zarówno obszaru miasta i jak i terenów wiejskich. W stosunku do roku 2007 w gminie ubyło 495 mieszkańców (278 miasto, 217 obszary wiejskie). Jest to sytuacja niekorzystna ekonomicznie.

Gęstość zaludnienia w Gminie Iłża na przestrzeni ostatnich lat utrzymuje się na podobnym poziomie, co prezentuje poniższy wykres. Jeżeli uwzględni się dotychczasowe trendy migracji wewnętrznych i ich ujemne saldo to Gmina Iłża w następnych latach może wykazywać dalszy spadek liczby mieszkańców. W prezentowanym okresie sytuacji demograficzną Gminy nie poprawia także ujemny przyrost naturalny. Według informacji z Banku Danych Lokalnych gęstość zaludnienia w gminie w 2016 roku wynosiła 58 osób na kilometr kwadratowy.

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Na wykresie 3 doskonale widać, że w ostatnich latach w Gminie, utrzymuje się nadwyżka wymeldowań w stosunku do liczby zameldowań. W 2016 roku saldo migracji wynosiło -65.

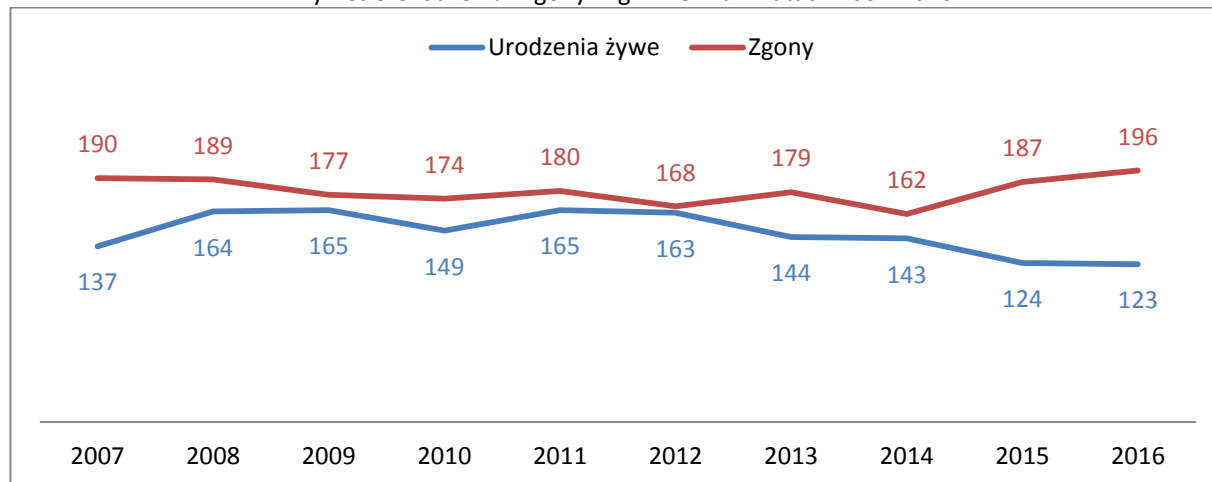
Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Prezentowane dane niestety nie oddają całego rozmiaru zjawiska, ponieważ dotyczą wyłącznie osób, które zgłosiły się do urzędu i dopełniły formalności związanych z procedurą – najpierw – wymeldowania się z dotychczasowego miejsca pobytu, a później – zameldowania w nowym. Stąd to zjawisko jest trudne do oszacowania.

Według Banku Danych Lokalnych w 2016 roku 95 osób wymeldowało się z Gminy Iłża do miast. Taki stan rzeczy spowodowany może być dobrym połączeniem komunikacyjnym i bliskością dużych ośrodków miejskich (Radom, Kielce), będących miejscem zatrudnienia i nauki mieszkańców gminy. Odpływ ludności nastąpił również do innych miejscowości wiejskich (69 osób). Z miast w tym czasie odnotowano 59 zameldowań na teren gminy, oraz 47 z innych obszarów wiejskich.

Struktura ludności według wieku jest bardzo nierównomierna z uwagi na kolejne niższe i wyższe demograficzne. W ostatnich latach można zauważyć, że liczba zgonów i urodzeń utrzymuje się na podobnym poziomie (z niewielkimi wahaniami). Odnotowana liczba urodzeń żywych na terenie Gminy w roku 2016 to 123, natomiast zgonów zanotowano 196.

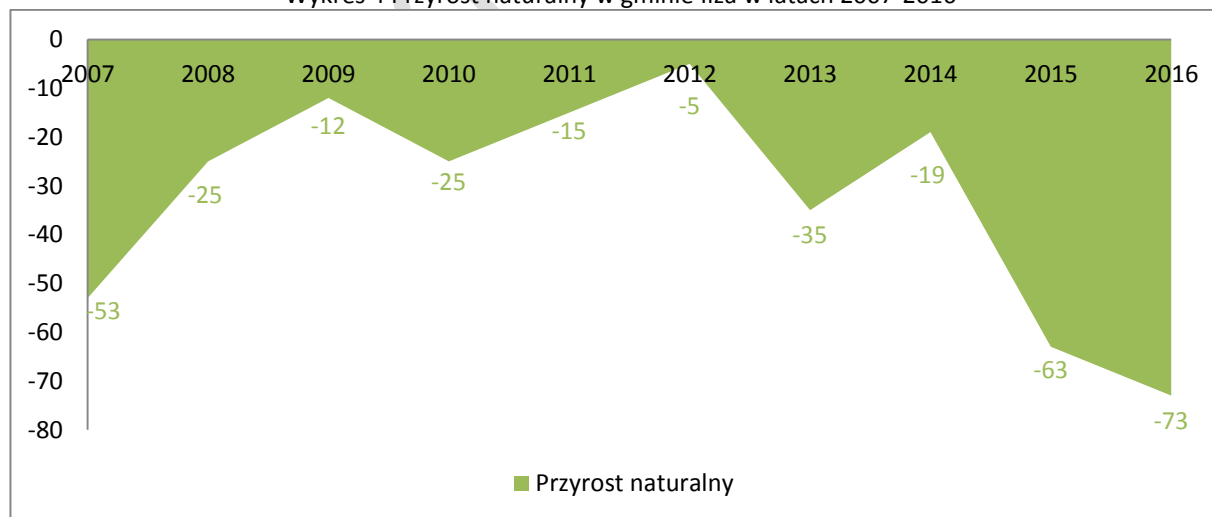
Wykres 3 Urodzenia i zgony w gminie Iłża w latach 2007-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Przyrost naturalny w gminie Iłża w 2016 roku był ujemny i wynosił -73. Dane te prezentują się bardzo niekorzystnie na tle województwa mazowieckiego (+4.719) i powiatu radomskiego (+71).

Wykres 4 Przyrost naturalny w gminie Iłża w latach 2007-2016

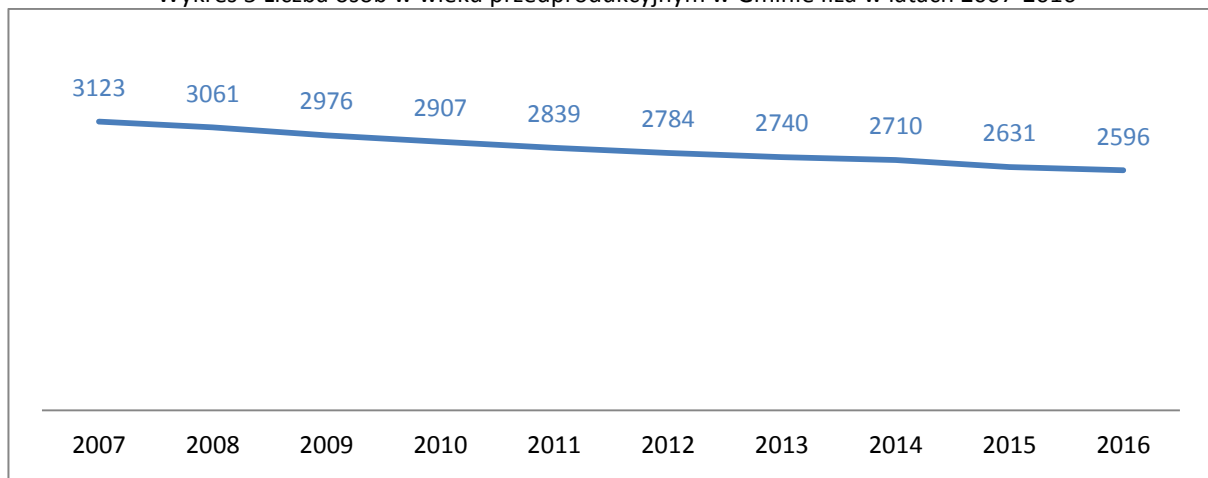

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

W ostatnich dziesięciu latach liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym maleje, podobnie jak liczba osób w wieku produkcyjnym. Rośnie z kolei liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Te informacje oraz fakt, że w przyszłości grupa osób w wieku poprodukcyjnym będzie licznie zasilana przez grono osób znajdujących się aktualnie w wieku produkcyjnym, świadczy o tym, że prognozy demograficzne dla Gminy Iłża wyglądają mało korzystnie. Jest to sytuacja

identyczna z sytuacją kraju. Z pewnością powyższe tendencje będą wymagały przystosowania usług społecznych do potrzeb seniorów.

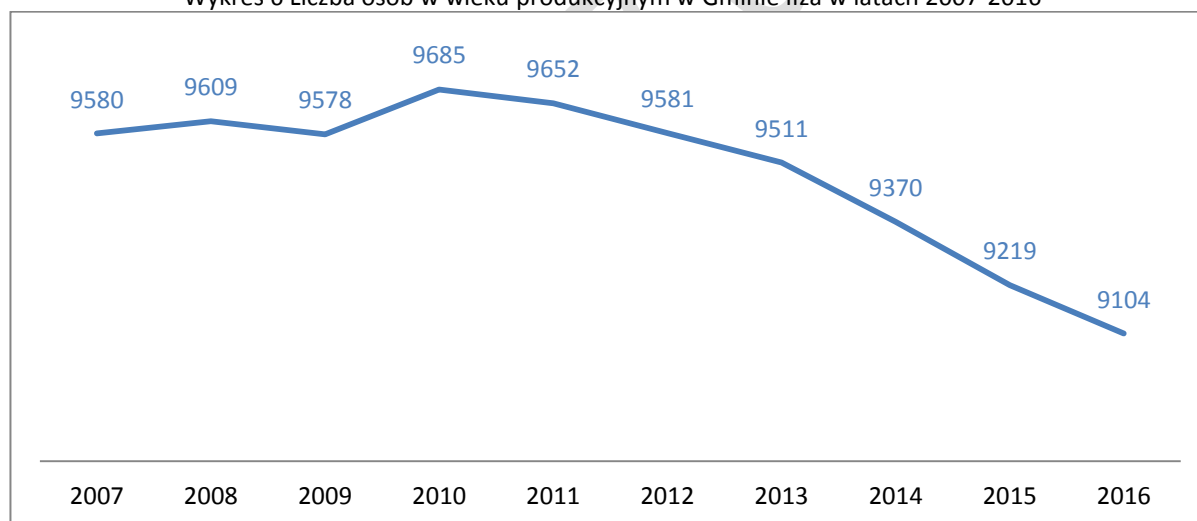
Wykres 5 Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w Gminie Iłża w latach 2007-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Liczba ludności w Gminie w wieku przedprodukcyjnym, w latach 2007-2016, spadła o 527 osób czyli o ponad 16%.

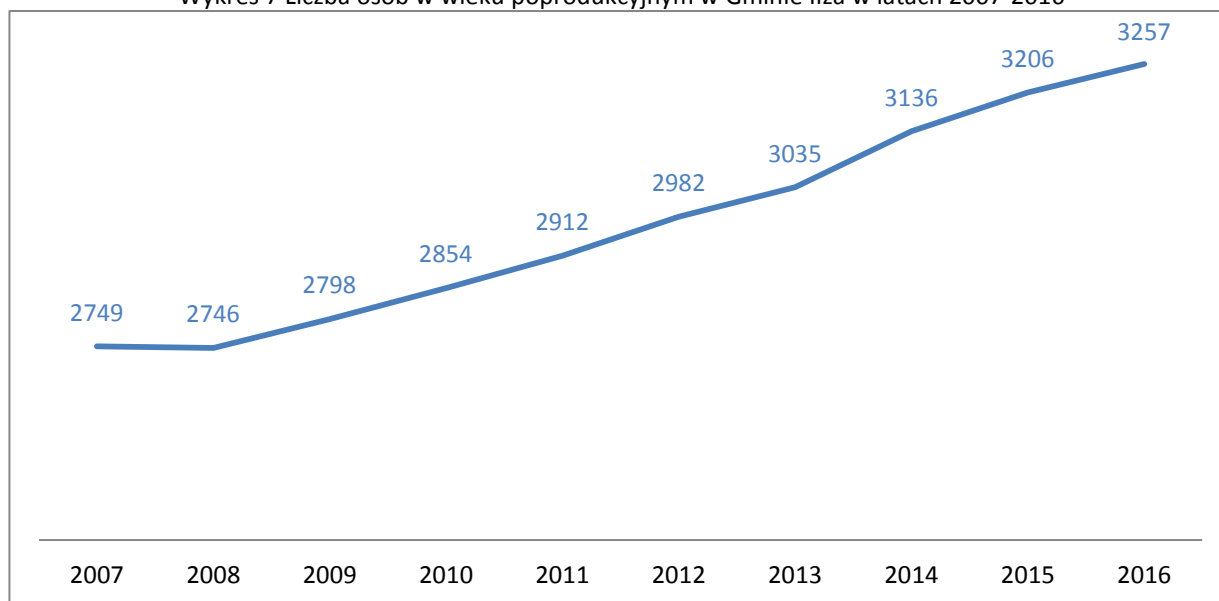
Wykres 6 Liczba osób w wieku produkcyjnym w Gminie Iłża w latach 2007-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Liczba ludności w wieku produkcyjnym w latach 2007-2010 utrzymywała się na stałym poziomie. Od roku 2011 zauważyć już można wyraźny trend spadkowy liczby ludności. Związane jest to zapewne z malejącą liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym. W porównaniu roku 2016 z rokiem 2010 grupa mieszkańców w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 581 osób (prawie 6%)

Wykres 7 Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w Gminie Iłża w latach 2007-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Jak widać na powyższym wykresie liczba osób w wieku poprodukcyjnym, zgodnie z krajowymi tendencjami, systematycznie rośnie. Od 2007 roku grupa ta zwiększyła się o 508 osób. Oznacza to przyrost o ponad 18%.

Tabela 4 Mężczyźni i kobiety w gminie Iłża w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w latach 2007-2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Mężczyźni w wieku przedprodukcyjnym	1.625	1.619	1.574	1.530	1.520	1.493	1.463	1.462	1.440	1.395
Kobiety w wieku przedprodukcyjnym	1.498	1.442	1.402	1.377	1.319	1.291	1.277	1.248	1.191	1.201
Mężczyźni w wieku produkcyjnym	5.016	5.037	5.036	5.131	5.127	5.110	5.079	4.998	4.949	4.913
Kobiety w wieku produkcyjnym	4.564	4.572	4.542	4.554	4.525	4.471	4.432	4.372	4.270	4.191
Mężczyźni w wieku poprodukcyjnym	907	903	904	906	918	933	960	997	1.029	1.058
Kobiety w wieku poprodukcyjnym	1.842	1.843	1.894	1.948	1.994	2.049	2.075	2.139	2.177	2.199

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Wśród ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym przeważają mężczyźni (różnica odpowiednio 7,47% i 7,93%). Z kolei wśród osób w wieku poprodukcyjnym zdecydowany prym wiodą kobiety (ponad 35% różnicy). Wszystkie powyższe ustalenia stanowią przesłankę do działań o charakterze prorodzinnym oraz do inwestycji w infrastrukturę oraz usługi przeznaczone dla osób w starszym wieku. Jest to również zapowiedź rozwoju rynku produktów i usług skierowanych do osób starszych, jako docelowej grupy konsumenckiej. W przyszłości należy spodziewać się również skutków finansowych wynikających z prognozowanych zmian liczby ludności.

Porównanie Gminy na tle województwa, powiatu i sąsiednich gmin prezentuje tabela 5.

Tabela 5 Gmina Iłża na tle województwa, powiatu i sąsiadujących z nią gmin (2016 r.)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA MIESZKAŃCÓW	LUDNOŚĆ NA 1 km ²	SALDO MIGRACJI	PRZYRÓST NATURALNY
Województwo mazowieckie	5.365.898	151	12.950	+4.716
Powiat radomski	151.630	99	23	71
Gmina Iłża	14.957	58	-65	-73
Gmina Skaryszew	14.506	85	78	41
Gmina Wierzbica	8.854	105	-47	-19
Gmina Kazanów	4.576	48	-12	-6
Gmina Ciepiałów	5.681	42	-2	-23
Gmina Rzecznów	4.493	43	-6	-32
Gmina Brody	11.030	68	-17	-30
Gmina Mirzec	8.321	75	-18	-35

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Porównując saldo migracji i przyrost naturalny za 2016 rok, można zauważyć, że w gminie Iłża sytuacja prezentuje się najgorzej. Najlepiej sytuacja na tle innych gminy wypada w gminie Skaryszew.

2.2.2 BEZROBOCIE

Bezrobocie czyli zjawisko społeczne polegające na tym, że część ludzi zdolnych do pracy i deklarujących chęć jej podjęcia nie znajduje faktycznego zatrudnienia z różnych powodów stale towarzyszy gospodarce rynkowej. Na koniec 2016 roku w Gminie Iłża pozostawało zarejestrowanych 1.230 bezrobotnych. Wśród bezrobotnych większą liczebnie grupą byli mężczyźni (635). Należy dodać, że poziom bezrobocia odnotowany w statystykach instytucji rynku pracy może być różny od rzeczywistej liczby informującej o osobach pozostających bez pracy.

Tabela 6 Struktura i bilans bezrobotnych w gminie Iłża

BEZROBOTNI ZAREJESTROWANI W GMINIE IŁŻA	LICZBA OSÓB
	31.12.2017 r.
LICZBA OSÓB BEZROBOTNYCH	1.230
W TYM KOBIETY	595
BĘDĄCY W SZCZEGÓLNEJ SYTUACJI NA RYNKU PRACY	1.071
BEZROBOTNI Z PRAWEM DO ZASIŁKU	201
BEZROBOTNI DO 30 ROKU ŻYCIA	326
BEZROBOTNI DO 25 ROKU ŻYCIA	146
BEZROBOTNI POWYŻEJ 50 ROKU ŻYCIA	299
DUGOTRWALE BEZROBOTNI	831
NIEPEŁNOSPRAWNI	15

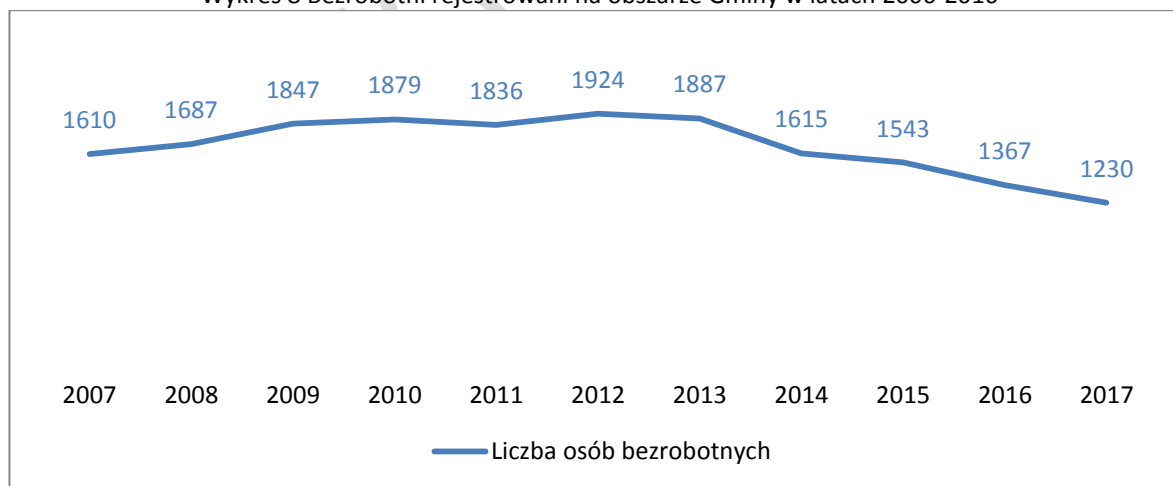
Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu

Rok 2017 przyniósł dalszą poprawę sytuacji zarówno na krajowym, wojewódzkim, jak i lokalnym rynku pracy. Z analizy danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że zapoczątkowany jesienią 2008 roku trend wzrostowy bezrobocia rejestrowanego zakończył się

w roku 2013. Natomiast w trzech ostatnich latach widoczny był już trend malejący. Stopa bezrobocia w kraju spadła z 13,4% (2013) do 6,5% (2017), w województwie mazowieckim z 11,1% (2013) do 5,6% (2017), a w powiecie radomskim z 30,4% (2013) do 18,8% (2017). Powyższa tendencja jest potwierdzeniem ogólnej poprawy koniunktury w Polsce, tj. wzrostu liczby pracujących, wzrostu PKB, a także efektem wprowadzonych zmian w zakresie aktywnej polityki rynku pracy. Ożywienie gospodarcze sprzyjało wzrostowi konsumpcji, a dobra pogoda jesienią – pracom budowlanym oraz drogowym. Przyczyną spadku bezrobocia były również czynniki demograficzne. Na rynek pracy weszły roczniki niżu demograficznego. Znalazło to odzwierciedlenie w rejestrowanym bezrobociu osób do 25 roku życia w powiecie radomskim. Na rynku pracy duże znaczenie mają kwalifikacje zawodowe i wykształcenie przyszłych pracowników. Umiejętności zawodowe oraz czynniki osobowościowe są głównym kryterium stosowanym przy rekrutacji. Na terenie Gminy Iłża największy odsetek osób bezrobotnych na koniec 2017 roku stanowili mieszkańcy posiadający wykształcenie zasadnicze zawodowe, gimnazjalne i niższe oraz policealne i średnie zawodowe. Najmniejszy odsetek osób bezrobotnych stanowili mieszkańcy posiadający wykształcenie wyższe oraz średnie ogólnokształcące.

Wykres 9 pokazuje, że liczba osób bezrobotnych w ostatnim czasie systematycznie maleje.

Wykres 8 Bezrobotni rejestrowani na obszarze Gminy w latach 2006-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.), Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu

Stopa bezrobocia w powiecie radomskim w latach 2013-2017, w stosunku do stopy bezrobocia rejestrowanej w kraju i w województwie była zdecydowanie wyższa. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że tendencja spadkowa jest stała i stabilna, co pozytywnie rokuje. Na 31 grudnia 2017 roku stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie radomskim wynosiła 18,8%.

Tabela 7 Stopa bezrobocia w powiecie, województwie i kraju w latach 2013-2016

ROK	STOPA BEZROBOCIA W POWIECIE RADOMSKIM	STOPA BEZROBOCIA W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM	STOPA BEZROBOCIA W POLSCE
2017	18,8%	5,5%	6,5%
2016	22,0%	7,0%	8,2%
2015	25,1%	8,3%	9,7%
2014	27,0%	9,6%	11,4%
2013	30,4%	11,1%	13,4%

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd 2018 r.), Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu

2.2.3 UCZESTNICTWO W KULTURZE

Poniżej przedstawiony jest plan ważniejszych imprez kulturalnych i sportowych organizowanych na terenie Gminy Iłża.

Tabela 8 Plan ważniejszych, cyklicznych imprez kulturalnych i sportowych w gminie Iłża

PLAN WAŻNIEJSZYCH, CYKLICZNYCH IMPREZ KULTURALNYCH I SPORTOWYCH	
STYCZEŃ	• Finał WOŚP; • Pokonkursowa wystawa Twórczości Osób Niepełnosprawnych - Dom Kultury; • „Wspominanie” wystawa w Muzeum; • Spektakl Teatru „Księż i żebrak” - Dom Kultury; • „Wiecznie siebie nowego głodnym jak żuraw z szyją w przyszłość wyciągniętą”- wystawa w Muzeum; • Podsumowanie konkursu fotograficznego „Rok 2018 Rokiem Zamku Iłżeckiego”.
LUTY	• Działania promocyjne Uniwersytetu Trzeciego Wieku - Dom Kultury; • Konsultacje dla uczestników 63 Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego - Dom Kultury; • Promocja Ogólnopolskich Konkursów Leśmianowskich - Dom Kultury; • Otwarcie wystawy malarskiej Elżbiety Sekulskiej - Biblioteka ; • Konkurs na palmę wielkanocną - Muzeum ; • Wieczór pasji i przygód - Dom Kultury.
MARZEC	• Inauguracja Uniwersytetu Trzeciego Wieku - Dom Kultury; • Eliminacje Środowiskowe 63 OKR - Dom Kultury; • Regionalny konkurs wiedzy o „Kulturze Wiedzy Radomskiej” – Biblioteka; • „Babska droga od pieca do proga” - wystawa w Muzeum; • Eliminacje Rejonowe OKR; • Konkurs na banknot biskupi 50 zł - Muzeum; • „Lekcje Bezpieczeństwa” z Robertem Moskwą - aktor serialu M jak Miłość - Dom Kultury; • Jarmark Wielkanocny - Iłżecki Rynek; • Wystawa ozdób wielkanocnych w Urzędzie Miejskim w Iłży; • Otwarcie wystawy przyrodniczej - Nadleśnictwo Marcule.
KWIECIEŃ	• Finał XVIII Turnieju Wiedzy o Powiecie Radomskim - Dom Kultury; • Konkurs Gospodarczy Starosty Radomskiego „PERŁA POWIATU” Gala Finałowa- Dom Kultury w Iłży; • Międzynarodowy Dzień Książki Dziecięcej- cykl spotkań - Biblioteka oraz filie; • „Śladami Sienkiewicza...” wystawa w Muzeum; • Spektakl Teatralny - Dom Kultury; • Wieczór pasji i przygód - Dom Kultury.

MAJ	• „Artysta niestrudzony ks. Stanisław Drąg. Piękno i prostota ikony” - ekspozycja w Kościele Św. Ducha – Muzeum oraz Parafia; • Obchody rocznicy 3 maja; • Turniej Rycerski na Zamku; • Finał konkursu wiedzy o „Kulturze Wiedzy Radomskiej” – Biblioteka; • Eliminacje XII Festiwalu Artystycznego Słowo i Piosenka – Dom Kultury; • Portret sacrum - fotografie z I Komunii Św.- wystawa w ramach Nocy Muzeum; • Warsztaty zielarsko-florystyczne na Zamku w Iłży – Muzeum; • Spektakl historyczno fantastyczny Teatr rozrywki Trójkąt na Zamku – Muzeum; • Wystawa Psów Rasowych - Stadion Polonii Iłża – ZKWP oddział Radom; • XXXII Dni Leśmianowskie – Dom Kultury; • Przegląd Małych Form Teatralnych ; • Konkurs Plastyczny; • Ogólnopolski Konkurs Recytatorski; • Koncert – Robert Kasprzycki z Zespołem; • Wyniki konkursów Leśmianowskich; • Prezentacje laureatów „Słowo i piosenka”.
CZERWIEC	• Ogólnopolski Tydzień Czytania Dzieciom – Biblioteka; • Finał konkursu plastycznego – Biblioteka; • IV ogólnopolska akcja Noc Bibliotek – plac przed Urzędem Miejskim: promocja nowo wydanych wydawnictw; • prezentacja multimedialna „Zamek w Iłży”; • Koncert poezji śpiewanej w wykonaniu Elżbiety Dębskiej; • Akademia Pana Jana. Witamy w naszej bajce. – Muzeum; • Iłżeckie Dni Kultury; • Korowód dzieci i młodzieży; • Piknik Klubu Motocyklowego Trzy Korony Iłża ; • Koncerty Gwiazd Country; • Koncert Galowy Laureatów Festiwalu Słowo i Piosenka; • Prezentacje zespołów artystycznych; • Koncerty gwiazd estrady; • Wianki Świętojańskie.
LIPIEC	• Festyn rodzinny - Jasieniec Iłżecki; • Powitanie lata - Iłżecki Amfiteatr; • Zamek biskupów krakowskich w fotografii i ikonografii – Muzeum; • II Retro Rajd rowerowy „Dawnym traktem biskupim” – Muzeum; • XXIV Festiwal Folkloru im. Józefa Myszki - Dom Kultury; • Ogólnopolski Plener Malarstwa - Dom Kultury; • Spektakl teatralny - Dom Kultury.
SIERPIEŃ	• Poplenerowa Wystawa Malarstwa - Dom Kultury; • Jarmark Sztuki Ludowej - Towarzystwo Ochrony i Promocji Zawodów Ginących.
WRZESIEŃ	• Festyn Jarmark Średniowieczny na Zamku w Iłży; • Prezentacja Wystawy Poplenerowej w Kielcach; • Obchody Rocznic Bitwy pod Iłżą; • Narodowe Czytanie oraz koncert poezji śpiewanej; • Stanisław Pastuszkiewicz. Życie i twórczość - Muzeum; • Nabór dzieci i młodzieży do zespołów artystycznych - Dom Kultury.
PAŹDZIERNIK	• Uroczystości rocznicy Bitwy Pod Piotrowym Polem; • Sesja popularno naukowa „Spotkanie z zabytkami” – Muzeum; • Wieczór pasji i przygód - Dom Kultury; • Podsumowanie XII Edycji Konkursu Literackiego i Recytatorskiego „Strofy jesieni” – Biblioteka.

LISTOPAD	- Koncert „Wieczór Poezji Patriotycznej”- Biblioteka; „100 lecie odzyskania Niepodległości” wystawa w Muzeum; - Obchody Święta Odzyskania Niepodległości; - Konkurs na ozdoby choinkowe – Muzeum; - XXVI Ogólnopolskie Spotkania z Balladą - Dom Kultury; - Spektakl Teatru Art. Re. - Dom Kultury; - Wieczór Pasji i Przygód - Dom Kultury.
GRUDZIEŃ	- XXI Powiatowy Przegląd Twórczości Osób Niepełnosprawnych - Dom Kultury; - Jarmark Bożonarodzeniowy na Rynku w Iłży.
DODATKOWO	- Wakacje w Domu Kultury; - Wakacje w Bibliotece; - Spektakle w Kinie Domu Kultury; - Spektakle teatralne i kabaretowe; - Wystawy plastyczne w Galerii Domu Kultury; - Zajęcia Uniwersytetu Trzeciego Wieku; - Obchody 100 - lecia odzyskania Niepodległości; - Zajęcia w zespołach artystycznych i kołach zainteresowań Domu Kultury.

Źródło: http://ilza.pl/kalendarz_impres.html (wgląd luty 2018 r.)

2.2.4 MIESZKALNICTWO

Zasoby mieszkaniowe to ogół mieszkań zamieszkałych i niezamieszkałych znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieskalnych. Do zasobów mieszkaniowych nie zalicza się obiektów zbiorowego zamieszkania (tj. hoteli pracowniczych, domów studenckich, burs i internatów, domów pomocy społecznej), pomieszczeń prowizorycznych oraz obiektów ruchomych (tzn. barakowozów, wagonów kolejowych, barek i statków). Na terenie Gminy, w 2016 roku, znajdowało się 4.815 mieszkań, składając się na 3.743 budynki mieszkalne. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w 2016 roku wynosiła 79,3 m². W 2016 roku oddano do użytku 28 nowych mieszkań.

Tabela 9 Struktura mieszkań w gminie Iłża w latach 2012-2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba budynków mieszkalnych	3.647	3.671	3.695	3.720	3.743
Liczba mieszkań	4.714	4.738	4.765	4.790	4.815
Liczba izb	17.840	17.977	18.127	18.270	18.415
Powierzchnia użytkowa mieszkań [m ²]	367.928	370.919	374.908	378.448	381.722
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²]	78,1	78,3	78,7	79,0	79,3
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m ²]	24,0	24,3	24,6	25,1	25,5

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Sytuacja mieszkaniowa Gminy Iłża na tle gmin sąsiadujących ukazuje poniższa tabela.

Tabela 10 Mieszkalnictwo w gminie Iłża i gminach sąsiadujących w 2016 roku

	LICZBA MIESZKAŃ	LICZBA BUDYNKÓW MIESZKALNYCH	PRZ. POW. UŻYTKOWA MIESZKANIA NA 1 OSOBĘ	MIESZKANIA ODDANE DO UŻYTKU
Gmina Iłża	4.815	3.743	25,5	28
Gmina Skaryszew	4.082	3.952	26,5	62

Gmina Wierzbica	2.934	2.144	22,8	22
Gmina Kazanów	1.565	1.505	26,6	10
Gmina Ciepeliów	1.990	1.892	28,9	10
Gmina Rzecznów	1.708	1.699	31,5	12
Gmina Brody	3.382	3.193	23,8	30
Gmina Mirzec	2.258	2.227	24,3	20

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Z powyższych danych można wywnioskować, że przeciętny metraż mieszkania przypadający na jedną osobę najmniej korzystnie wygląda w gminie Wierzbica, a zdecydowanie najlepiej w Gminie Rzecznów. W gminie Skaryszew oddano, w 2016 roku, najwięcej nowych mieszkań do użytku – 62.

2.3 SFERA GOSPODARCZA

2.3.1 ROLNICTWO

Dominującym działem gospodarki Gminy Iłża jest rolnictwo. Rolnictwem trudni się ok. 70% mieszkańców gminy, w przemyśle pracuje ich ok. 20 %, a natomiast 10 % zatrudnionych jest w rzemiośle, handlu i usługach. Tego typu struktura ekonomiczna sprawia że miasto w dużym stopniu spełnia funkcję lokalnego ośrodka wymiany handlowej. Rolnictwo w dużej mierze opiera się na gospodarstwach prowadzących działalność w zakresie produkcji zwierzęcej i roślinnej.

Całkowita powierzchnia Gminy Iłża wynosi 25.602 ha. Według stanu na rok 2015 (GUS) całkowita powierzchnia użytków rolnych wynosi 13.507 ha co stanowi ponad 50% powierzchni Gminy. Największy udział w powierzchni użytków rolnych stanowią grunty orne (85,06%), łąki (6,22%) i pastwiska (2,33%). Na terenie Gminy dominuje gospodarka indywidualna, w jej władaniu jest właściwie całość upraw rolnych.

Według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku na obszarze Gminy znajdują się 1.953 gospodarstwa rolne prowadzące działalność rolniczą. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosi 5,91 ha. Gospodarstwa o areale do 10 ha stanowią prawie 90% ogólnej ilości gospodarstw. Świadczy to o dużym rozdrobnieniu gospodarstw rolnych.

Tabela 11 Powierzchnia gospodarstw rolnych w gminie Iłża

GOSPODARSTWA ROLNE				
OGÓŁEM	DO 1 ha WŁĄCZNIE	1-5 ha	5-10 ha	POWYŻEJ 10 ha
11.664,73	133,53	3.409,62	3.919,79	4.201,79

Źródło: Bank Danych Lokalnych (Powszechny Spis Rolny 2010)

Należy zauważyć, że walory przyrodnicze obszarów wiejskich tworzą doskonałe warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego w związku z coraz większym zainteresowaniem i zapotrzebowaniem na żywność ekologiczną. Rolnictwo ekologiczne jest ważnym czynnikiem zwiększającym zatrudnienie na wsi, dostarcza nowych miejsc pracy oraz daje rolnikom dodatkowe źródło dochodu.

Tabela 12 Liczba gospodarstw rolnych w gminie Iłża

GOSPODARSTWA ROLNE				
OGÓŁEM	DO 1 ha WŁĄCZNIE	1-5 ha	5-10 ha	POWYŻEJ 10 ha
1.971	207	1.071	489	204

Źródło: Bank Danych Lokalnych (Powszechny Spis Rolny 2010)

Strukturę najważniejszych upraw przedstawia tabela 13. Największą powierzchnię upraw zajmuje żyto, pszenica i ziemniaki. Tego typu struktura upraw powodowana jest głównie słabą jakością gleb występujących na terenie gminy.

Tabela 13 Struktura produkcji rolnej

RODZAJ UPRAW	POWIERZCHNIA UPRAW [ha]
Ogółem	8.339,33
Zboża razem	6.932,53
Kukurydza na ziarno	66,35
Ziemniaki	248,65
Uprawy przemysłowe	501,16
Warzywa gruntowe	92,44

Źródło: Bank Danych Lokalnych (Powszechny Spis Rolny 2010)

Część uzyskiwanych plonów jest wykorzystywana jako pasze. Także produkcja zwierzęca ma bezpośredni wpływ na rodzaj upraw (oprócz jakości gleb). Dominującym kierunkiem produkcji zwierzęcej na terenie gminy jest hodowla bydła, trzody chlewnej i drobiu.

Tabela 14 Pogłowie zwierząt gospodarskich

ZWIERZĘTA GOSPODARSKIE	LICZBA [szt.]
Bydło razem	2.375
Trzoda chlewna razem	15.565
Konie	271
Drób razem	110.043

Źródło: Bank Danych Lokalnych (Powszechny Spis Rolny 2010)

Ogólna ilość stosowanych nawozów wapniowych i mineralnych w Gminie Iłża jest niższa niż średnio w kraju i województwie mazowieckim ale wyższa niż średnio w powiecie radomskim.

Tabela 15 Zużycie nawozów mineralnych i wapniowych w roku 2010

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ZUŻYCIE NAWOZÓW NA 1 ha UŻYTKÓW ROLNYCH [kg/ha]	
	MINERALNE	WAPNIOWE
Polska	114,6	38,2
Województwo mazowieckie	98,1	22,2
Powiat radomski	59,1	8,2
Gmina Iłża	71,7	21,7

2.3.2 PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

W Gminie Iłża liczba funkcjonujących podmiotów gospodarczych, na przestrzeni ostatnich lat, utrzymuje się na stałym poziomie (z niewielkimi wahaniami) i w 2016 roku wynosiła 933. Działają one głównie w takich sekcjach, jak: handel i usługi w zakresie napraw (276), budownictwo (129), przetwórstwo przemysłowe (110) oraz rolnictwo (50).

Tabela 16 Podmioty gospodarcze w gminie w latach 2011-2016

ROK	LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH		
	OGÓŁEM	W SEKTORZE PUBLICZNYM	W SEKTORZE PRYWATNYM
2016	933	42	891
2015	916	42	874
2014	923	42	881
2013	933	42	891
2012	947	45	902
2011	928	43	885

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Szczegółowe dane przedstawia tabela 17.

Tabela 17 Podmioty gospodarcze w gminie Iłża w poszczególnych sekcjach polskiej klasyfikacji działalności (PKD) w 2015 i 2016 roku

	2015		2016	
	SEKTOR PUBLICZNY	SEKTOR PRYWATNY	SEKTOR PUBLICZNY	SEKTOR PRYWATNY
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (A)	1	50	1	50
Górnictwo i wydobywanie (B)	0	0	0	0
Przetwórstwo przemysłowe (C)	0	102	0	110
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych (D)	1	0	1	0
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją (E)	2	3	2	2
Budownictwo (F)	0	123	0	129
Handel hurtowy i detaliczny: naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (G)	0	278	0	276
Transport i gospodarka magazynowa (H)	0	36	0	39
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (I)	0	11	0	10
Informacja i komunikacja (J)	0	14	0	15
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K)	0	20	0	21
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (L)	4	35	4	35
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M)	1	43	1	48
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (N)	1	13	1	10
Administracja publiczna i obrona narodowa;	3	14	3	14

obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (O)				
Edukacja (P)	22	16	22	15
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)	4	41	4	40
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (R)	3	10	3	10
Pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (S,T)	0	65	0	67

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

W Gminie istnieją potencjalne możliwości wzrostu gospodarczego. Stwarzają je znajdujące się na jej terenie atrakcyjne tereny inwestycyjne i walory krajobrazowo-przyrodnicze. Na bazie tych atutów istnieje możliwość rozwoju usług, rzemiosła, przemysłu, agroturystyki, co może przynieść, w przyszłości, poprawę warunków materialnych ludności. Rozwija się gałąź stanowiąca małą i średnią przedsiębiorczość pozarolniczą skupioną w sektorze gospodarki prywatnej. Jest to przede wszystkim działalność produkcyjno-usługowa. Funkcjonują tu również mniejsze zakłady w sektorze usługowo-handlowym. Do najważniejszych podmiotów gospodarczych w gminie należą:

- Zakłady Górniczo - Metalowe „Zębiec” w Zębcu – już od 40 lat należą do czołowych producentów kotłów grzewczych;
- LIBAMIX w Iłży – zajmującą się produkcją kontenerów elastycznych i worków Big-Bag;
- KAJMEX PPHU „Zakład przerobu drewna” - zajmujący się przerobem drewna, produkcją, drzwi, boazerii, podłóg, schodów;

W ramach usług na rzecz społeczności lokalnej zostały utworzone zakłady budżetowe, jednostki organizacyjne oraz spółki:

- Przedsiębiorstwo Komunalne Produkcyjno-Usługowo-Handlowe w Iłży;
- Gminny Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Iłży;
- SP ZZOZ - Szpital w Iłży;
- PGE ZEORK Dystrybucja Sp. z o.o.;
- Biedronka;
- Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska w Iłży.

Najwięcej podmiotów gospodarczych wśród gmin sąsiadujących z Gminą Iłża znajduje się w gminie Skaryszew (1.194), a najmniej w gminie Rzecznów (279).

Tabela 18 Podmioty gospodarcze w gminie Iłża i gminach sąsiednich (2016 r.)

	LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARKI	W SEKTORZE PUBLICZNYM	W SEKTORZE PRYWATNYM
--	--------------------------------	--------------------------	-------------------------

	NARODOWEJ		
Gmina Iłża	933	42	891
Gmina Skaryszew	1.194	24	1.170
Gmina Wierzbica	649	11	638
Gmina Kazanów	262	12	250
Gmina Ciepiałów	343	12	331
Gmina Rzecznów	279	11	268
Gmina Brody	689	23	666
Gmina Mirzec	501	19	482

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

2.4 INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

2.4.1 KOMUNIKACJA

Na terenie Gminy Iłża funkcjonuje dobrze rozwinięty system komunikacyjny oparty na drogach: krajowej, wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Łączna ilość dróg, przebiegających przez Gminę to ok 226,24 km z czego ok. 33,2 km stanowi droga krajowa, ok. 6,7 km to drogi wojewódzkie, 82,7 km to drogi powiatowe natomiast ok 105,8 km stanowią lokalne drogi Gminy. Przez teren Gminy Iłża przebiegają ważne arterie komunikacyjne: Droga krajowa nr 9 (4 km w granicach miasta) Radom - Iłża - Ostrowiec Świętokrzyski - Rzeszów - Preszów oraz Droga wojewódzka nr 747 (2,5 km w granicach miasta) Iłża - Lipsko - Opole Lubelskie - Chodel - Bełżyce - Lublin. Przez obszar Gminy przebiegają także szlaki rowerowe, będące częścią szlaków związku gmin "nad Iłżanką".

Układ komunikacyjny Gminy Iłża tworzą:

- Droga krajowa DK9 (Radom - Iłża - Ostrowiec Świętokrzyski - Rzeszów - Preszów)
- Droga wojewódzka nr 747 (Iłża - Lipsko - Opole Lubelskie - Chodel - Bełżyce - Lublin)
- Drogi powiatowe:
 - 3536W Odechów - Sienno;
 - 3544W Walentynów - Tomaszów;
 - 3545W Wierzbica - Krzyżanowice;
 - 3547W Iłża - Antoniów;
 - 3548W Iłża - Wólka Gronciarska;
 - 3549W Chwałowice - Ludwików;
 - 3550W Iłża - Grabowiec;
 - 3568W Maziarze Nowe - Podkońce;
 - 3551W Błaziny Dolne - Piotrowe Pole;

- 3552W Jasieniec Górny - Jasieniec Dolny;
- 3553W Tychów - Pastwiska;
- 3554W Seredzice - Iłża;
- 3555W Pakosław - Iłża;
- 3567W Kowalków - Małomierzyce.
- Drogi gminne.⁶

2.4.2 SIEĆ WODOCIĄGOWA

Długość czynnej sieci wodociągowej w Gminie w 2016 roku wynosiła ponad 184 km bez przyłączy. Liczba przyłączy wynosiła 3.765 sztuk. Pobór wody przez gospodarstwa domowe w 2016 roku kształtował się na poziomie 498,2 dam³. **Woda dostarczana mieszkańcom do spożycia spełnia wszelkie wymogi sanitarne i ogólnie oceniana jest, jako dobra.** Prawie 95% stałych mieszkańców korzysta z sieci wodociągowej.

Tabela 19 charakterystyka sieci wodociągowej w gminie Iłża

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Długość czynnej sieci rozdzielczej [km]	178,5	178,9	180,2	181,7	182,9	184,5
Ilość przyłączy prowadząca do budynków mieszkalnych [szt.]	3.541	3.583	3.639	3.689	3.718	3.765
Woda dostarczona gospodarstwom domowym [dam ³]	436,0	452,1	430,0	407,4	424,0	498,2
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej	12.641	12.625	12.610	14.332	14.188	14.105
Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca [m ³]	b.d.	19,0	21,6	19,8	20,6	23,6

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgład luty 2018 r.)

Na terenie gminy działają cztery sieci wodociągowe w miejscowościach: Iłża, Jasieniec Iłżecki, Seredzice, Kotlarka.

Średnie roczne zużycie wody na jednego mieszkańca w 2016 roku wynosiło 23,6 m³ i jest to mniej niż średnio w Polsce (29,2 m³), województwie mazowieckim (34,6 m³) i powiecie radomskim (30,4 m³). Na przestrzeni ostatnich lat wartość ta utrzymuje się na stałym poziomie z niewielkimi wahaniami.

2.4.3 SIEĆ KANALIZACYJNA

Gminna sieć kanalizacyjna ma długość ponad 19 km i jest dostępna dla około 25% mieszkańców (2016 rok).

Tabela 20 Sieć kanalizacyjna w gminie Iłża

⁶ Źródło: Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Iłża, s. 28.

ROK	DŁUGOŚĆ CZYNNEJ SIECI KANALIZACYJNEJ [km]	IŁOŚĆ POŁĄCZEŃ PROWADZĄCYCH DO BUDYNKÓW MIESZKALNYCH [szt.]	ŚCIEKI ODPROWADZONE [dam ³]	LUDNOŚĆ KORZYSTAJĄCA Z SIECI KANALIZACYJNEJ
2016	19,6	606	127,0	3.839
2015	19,6	605	138,0	3.905
2014	19,5	603	142,0	3.937
2013	19,5	596	145,0	3.977
2012	19,5	590	151,0	4.014
2011	19,5	589	168,0	4.048

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Ścieki sanitarne w miejscowościach pozbawionych dostępu do kanalizacji gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych a następnie są wywożone przez pojazdy asenizacyjne. W 2016 roku na terenie Gminy znajdowało się 2.5606 szamb oraz 760 przydomowych oczyszczalni ścieków.

Tabela 21 Liczba zbiorników bezodpływowych i oczyszczalni przydomowych w gminie Iłża

ROK	ZBIORNIKI BEZODPŁYWOWE	OCZYSZCZALNIE PRZYDOMOWE
2016	2.560	760
2015	2.560	760
2014	2.310	678
2013	2.570	78
2012	2.557	43
2011	2.554	43

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Na terenie gminy działa Miejska Oczyszczalnia Ścieków. Jest to oczyszczalnia mechanicznobiologiczna typu Multiblok o przepustowości 2.150 m³/d. Oczyszczone ścieki odprowadzane są do rzeki Iłżanki. Na terenie gminy działają również oczyszczalnie:

- Oczyszczalnia ścieków przemysłowych – dla zakładu JADAN w Jasieńcu Iłżeckim;
- Oczyszczalnia przy Szpitalu Miejskim typu BOS- 100 o przepustowości 100 m³/d;
- Dwie oczyszczalnie kontenerowe typu KOS-50 o przepustowości 100 m³/d w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych. Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rów melioracyjny, a następnie rzeka Iłżanka. Oczyszczalnia ta zaspokaja potrzeby szkoły, internatu oraz bloków przy szkole;
- Oczyszczalnia typu „złóże zraszane” o przepustowości 600 m³/dobę w Zakładach Górniczo – Metalowych „Zębiec”. W zakładzie tym prowadzony jest zamknięty obieg wody;
- Oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna o przepustowości 150 m³/dobę w Zakładzie Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego w Jasieńcu Iłżeckim. W zakładzie prowadzony jest zamknięty obieg wody.

2.4.4 GOSPODARKA ODPADAMI

W związku z nowelizacją ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, na terenie całej Polski, od dnia 1 lipca 2013 r., obowiązują nowe zasady odbioru odpadów. Zgodnie z przepisami znowelizowanej ustawy Gmina została zobowiązana do objęcia nowym systemem gospodarowania odpadami komunalnymi wszystkich właścicieli nieruchomości zamieszkałych i opcjonalnie nieruchomości niezamieszkałych. Wybór przedsiębiorcy odbierającego odpady komunalne dokonywany jest w drodze przetargu.

W myśl ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, podmiot odbierający odpady komunalne od właścicieli nieruchomości, obowiązany jest do przekazywania zmieszanych odpadów komunalnych oraz odpadów zielonych bezpośrednio do regionalnej instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych.

Zgodnie z „Wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023” Gmina Iłża przynależy do radomskiego regionu gospodarki odpadami. Region ten składa się z następujących powiatów: białobrzeski, grójecki lipski, kozienicki, przysuski, radomski, miasto Radom, szydlowiecki, zwolenński i piaseczyński. Pod kątem odbierania odpadów, region radomski jest obsługiwany przez poniższe instalacje:

- Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RIPOK), „RADKOM” Sp. z o.o. w Radomiu składająca się z sortowni odpadów komunalnych zmieszanych i selektywnie zebranych oraz linii do kompostowania frakcji organicznej pochodzącej ze strumienia zmieszanych odpadów komunalnych;
- Składowisko odpadów w mieście Radom – Wincentów;
- Składowisko odpadów w miejscowości Warka, gm. Warka.

Na terenie gminy Iłża znajduje się składowisko odpadów w miejscowości Jedlanka Stara, – pojemność pozostała do wypełnienia 27 075 m³. Zgodnie z zapisami „Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012 – 2017 z uwzględnieniem lat 2018 – 2023” składowisko stanowi instalację zastępczą, do czasu wybudowania RIPOK.

Ilość zmieszanych odpadów zebranych z terenu Gminy w ostatnich latach prezentuje poniższa tabela.

Tabela 22 Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku⁷

ROK	OGÓŁEM [t]	OGÓŁEM NA 1 MIESZKAŃCA [kg]
2016	1.794,34	119,8
2015	1.681,96	111,0
2014	1.588,05	104,1
2013	1.216,29	79,5
2012	1.425,29	92,5
2011	928,28	60,2

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Osiągnięte w 2016 roku, przez Gminę Iłża, poziomy recyklingu wynoszą odpowiednio:

- Poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania – 0%,
- Poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła – 24,3%,
- Poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych – 100,0%.

2.4.5 SIEĆ ELEKTROENERGETYCZNA

Na terenie gminy Iłża znajdują się:

- Linia wysokiego napięcia 110 kV – 12,5 km;
- Linia niskiego napięcia napowietrznych - 157,444 km;
- Długość linii niskiego napięcia kablowa - 33,756 km;
- Linia średniego napięcia napowietrzna - 98,714 km;
- Linia średniego napięcia kablowa - 2,242 km;
- Stacje transformatorowe – 161 szt.;
- Odbiorcy indywidualni – 212;
- Odbiorcy przemysłowi – 365;

Zapotrzebowanie Gminy na energię elektryczną jest w pełni pokrywane przez istniejący Główny Punkt Zasilania (GPZ), który posiada rezerwy mocy na pokrycie zapotrzebowania bieżącego zużycia. Gmina jest zaopatrywana w energię elektryczną przez operatora sieci PGE Dystrybucja S.A. istniejącą siecią energetyczną za pomocą napowietrznej linii wysokiego napięcia 110 kV o długości 12,5 km, oraz linii napowietrznej SN 147,4 km. Na terenie aglomeracji rozmieszczonych jest 158 stacji transformatorowych.⁸

⁷ Zmieszane odpady komunalne to odpady zebrane w ciągu roku bez odpadów zebranych selektywnie i wyselekcjonowanych z frakcji suchej

⁸ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Iłża, s. 30.

2.4.6 SIEĆ GAZOWA

Gmina Iłża jest zaopatrywana w wysokometanowy gaz ziemny GZ 50. Przez teren gminy przebiega gazociąg wysokociśnieniowy $\varnothing$ 300 relacji Lubienia – Sękocin. Miasto i część sołectw zaopatrywane są w gaz ziemny wysokometanowy, zaazotowany z gazociągu średnioprężnego, który poprzednio był częścią magistrali wysokoprężnej. Za dostawę gazu odpowiada Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. Oddział w Warszawie. Długość czynnej sieci gazowej wynosi obecnie około 86 km (14,9 km - obszar miasta, 71,2 – obszar wiejski), natomiast liczba czynnych przyłączy do budynków wyniosła 2.201 szt. (1969 – obszar miasta, 232 – obszar wiejski).

Tabela 23 Sieć gazowa na terenie gminy Iłża

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Długość czynnej sieci ogółem [m]	84.222	84.264	84.175	84.207	85.813	86.169
Czynne przyłącza do budynków ogółem (mieszkalnych i niemieszkalnych) [szt.]	2.470	2.477	2.181	2.182	2.193	2.201
Odbiorcy gazu [gosp.]	1.683	1.696	1.754	1.769	1.775	1.791
Zużycie gazu w tys. m ³	844,30	670,3	758,8	683,6	960,5	904,6
Ludność korzystająca z sieci gazowej	1.058	1.105	1.164	1.185	1.159	1.162

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

2.4.7 SIEĆ TELEKOMUNIKACYJNA

Gmina Iłża należy do gmin o dobrze rozwiniętej sieci telefonicznej. W dziedzinie telefonii komórkowej dostępne są usługi głównych operatorów rynku (Orange, Play, Plus, T-Mobile).

Sprawnie funkcjonujące połączenia telefoniczne i ich powszechna dostępność są znaczącymi czynnikami rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego. Są czynnikiem stymulującym gminną ofertę inwestycyjną, jak również podnoszą poziom standardu życia mieszkańców.

2.4.8 CIEPŁOWNICTWO

W Iłży funkcjonuje ciepłownia należąca do Zakładu Energetyki Ciepłej przy ul. Bodzentyńskiej 43, zasilająca w ciepło i ciepłą wodę użytkową część budynków na terenie miasta. W roku 2011 dokonano modernizacji, polegającą na wymianie systemu ogrzewania z węglowego na gazowe w technice kondensacji kotłowni o mocy 5 MW przy ul. Bodzentyńskiej 43 w Iłży a także instalacji kolektorów słonecznych o mocy 0,3 MW dla potrzeb centralnego ogrzewania i ciepłej wody użytkowej. Obecnie długość sieci ciepłowniczej wynosi 1,4 km. Liczba odbiorców przyłączonych do sieci to 28. Łączna długość przyłączy to 0,4 km. W najbliższym czasie planowane jest podłączenie dwóch kolejnych odbiorców.

2.5 INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

2.5.1 EDUKACJA

Gmina jako jednostka samorządu terytorialnego odpowiada za utrzymanie i rozwój bazy materialnej szkół i placówek oświatowych. Odpowiedzialność ta dotyczy wymiaru ekonomicznego oraz rozciąga się również na sferę zobowiązań wobec społeczności Gminy w zakresie tworzenia systemu edukacyjnego, który młodzieży stworzy szanse osobistego rozwoju, a środowisku zapewni cywilizacyjny awans. Gmina Iłża dąży do tworzenia takich warunków funkcjonowania szkół i placówek oświatowo-wychowawczych, które zapewniają powszechność, celowość oraz wysoką jakość systemu edukacyjnego. Aktualnie funkcjonująca sieć szkół i przedszkoli zapewnia optymalne warunki do realizacji zadań oświatowych w Gminie. Obiekty oświatowe, ich wyposażenie (pracownie komputerowe, sale gimnastyczne), a także odpowiednie kwalifikacje nauczycieli są przedmiotem dokładnej analizy władz Gminy. Wyraźnie widać także podejmowane działania wychowawcze, ukierunkowane na kształtowanie pożądanych społecznie postaw i właściwy rozwój osobowości młodego pokolenia. Strategia rozwoju systemu edukacji oparta została na próbie budowania ładu w środowisku lokalnym poprzez dialog rodziców, nauczycieli i władz Gminy, podejmowanie prawidłowych decyzji dotyczących bazy materialnej, służącej kształceniu, opiece i wychowaniu oraz racjonalnego wykorzystania środków finansowych przeznaczonych na ten cel.

Samorządowe placówki oświatowe znajdujące się na terenie Gminy:

- Przedszkole Samorządowe w Iłży;
- Punkt Przedszkolny w Krzyżanowicach;
- Punkt Przedszkolny w Maziarzach;
- Niepubliczne przedszkole „Bajkowy Dworek” w Iłży;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Iłży;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Jasieńcu Iłżeckim;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Seredzicach;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Pakoślawiu;
- Publiczna Szkoła Podstawowa Stowarzyszenia Rozwoju Wsi Alojzów i Okolic w Alojzowie;
- Publiczna Szkoła Podstawowa Stowarzyszenia Rozwoju Wsi Krzyżanowice i Okolic w Krzyżanowicach;

- Publiczne Gimnazjum Gminne w Iłży;
- Liceum Ogólnokształcące w Iłży;
- Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Iłży;
- Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Chwałowicach;
- Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Chwałowicach.

Tabela 24 Liczba uczniów w gminie Iłża w latach 2008-2016

	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017
SZKOŁA PODSTAWOWA	969	957	916	864	829	805	839	880	825
GIMNAZJUM	648	595	540	520	513	513	496	472	438
SUMA	1.617	1.552	1.456	1.384	1.342	1.318	1.335	1.352	1.263

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

W Gminie Iłża liczba uczniów w szkołach w ciągu ostatnich dziewięciu lat spadła o ponad 350 osób. Jest to trend zgodny z krajowymi statystykami.

Tabela 25 Liczba miejsc i dzieci w przedszkolach w gminie Iłża

ROK	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017
MIEJSCA W PRZEDSZKOLACH	175	175	249	287	312	323	327	301	302
DZIECI W PRZEDSZKOLACH	136	147	172	210	256	261	261	223	246
DZIECI W PLACÓWKACH WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO	232	238	337	378	392	421	396	380	423

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

W sumie w 2016 roku do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczało 423 dzieci.

2.5.2 KULTURA I SPORT

Na terenie Gminy Iłża działają następujące placówki kulturalne:

- Dom Kultury w Iłży:

Dom Kultury w Iłży prowadzi wielokierunkową działalność merytoryczną. Jednym z wiodących kierunków jest rozwijanie zainteresowań i uzdolnień artystycznych dzieci i młodzieży, gdyż to oni zdecydują czy kontakt z kulturą będzie twórczy czy tylko bierny. Bardzo popularną formą działalności Domu Kultury jest udział w dziecięcych i młodzieżowych zespołach tanecznych. Skupiają one blisko 100 tancerzy w wieku 5 do 18 lat. Organizowane są również zajęcia rozwijające uzdolnienia dzieci i młodzieży w zakresie muzyki poprzez naukę gry na instrumentach oraz studio piosenki. Wrażliwość estetyczną kształcona jest przez udział w zajęciach pracowni plastyczno-rękodzielniczej. Bogate doświadczenia Domu Kultury w pracy z młodzieżą osiągnięte podczas organizowanych akcji charytatywnych owocują utworzeniem w nowej siedzibie Klubu Dzieci i Młodzieży

"WOLONTARIAT". Jest to miejsce, w którym młodzi ludzie mogą twórczo spędzać wolny czas oraz pomagać swoim rówieśnikom. Dom Kultury posiada propozycje kulturalne adresowane do dorosłych mieszkańców oraz osób niepełnosprawnych. Zaprasza na występy zespołów artystycznych, wystawy malarstwa, grafiki i fotografii artystycznej i dokumentalnej. Cyklicznie odbywają się koncerty noworoczne i WOŚP, konkursy recytatorskie, Festiwal Artystyczny Dzieci i Młodzieży "Słowo i Piosenka", Iłżeckie Dni Kultury, Przegląd Twórczości Osób Niepełnosprawnych. Dużymi wydarzeniami artystycznymi promującymi Dom Kultury oraz miasto i gminę są organizowane corocznie ogólnopolskie imprezy: DNI LEŚMIANOWSKIE, SPOTKANIA Z FOLKLOREM im. J. Myszki oraz IŁŻECKIE SPOTKANIA Z BALLADĄ.⁹

- Środowiskowy Dom Kultury w Jasieńcu Górnym:

Ośrodek podlega DK w Iłży. Placówka ta podobnie jak w Iłży prowadzi działalność kulturalną. Skupia dzieci w wieku 9-12 lat w grupach tanecznych. Dla dzieci organizowane są różne zajęcia. Oprócz tego dodatkowo są organizowane spotkania okolicznościowe: Dzień Kobiet, Dzień Dziecka, ogniska, andrzejki, mikołajki, wigilie oraz kuligi. Dom Kultury współpracuje z organizacjami społecznymi tj. szkoła, biblioteką, OSP. Przy DK w Jasieńcu działa Kapela Ludowa im. J. Myszki. Występuje na imprezach lokalnych jak również bierze udział w występach festiwalach Folkloru zdobywając główne nagrody i wyróżnienia.

- Muzeum Regionalne w Iłży:

W okresie 40 - lat swojej działalności Muzeum zgromadziło ponad 2000 eksponatów z zakresu: etnografii, archeologii, historii, numizmatyki, sztuki w większości o tematyce regionalnej. Obok ekspozycji stałych Muzeum organizuje wystawy czasowe o różnorodnej tematyce: etnograficzne, przyrodnicze, historyczne oraz wernisaże malarskie. W ramach działalności oświatowej odbywają się odczyty, prelekcje i lekcje muzealne oraz konkursy popularyzujące tradycje regionu. Muzeum jest współorganizatorem dwóch imprez plenerowych Iłżeckiego Jarmarku Sztuki Ludowej oraz Nocy Kupały. Corocznie Muzeum włącza się w obchody Ogólnopolskiej Nocy Muzeów organizując pokazy technik rękodzielniczych i ciekawe wystawy. Placówka utrzymuje ożywione kontakty z regionalistami, szkołami, instytucjami kultury i placówkami muzealnymi oraz Instytutem Archeologii UW, Instytutem Etnologii i Antropologii Kulturowej UW. Muzeum w ramach

⁹ Źródło: <https://www.nbip.pl/dkilza/?id=89>

swojej działalności statutowej organizowało i prowadziło badania i prace wykopaliskowe. W ostatnich latach 2007-2014 wiele cennych eksponatów Muzeum pozyskało w formie darów przekazanych do placówki przez mieszkańca Krakowa pana Ryszarda Górniaka. Grafiki, miedzioryty, mapy, obrazy olejne, starodruki, eksponaty z zakresu historii i etnografii, numizmaty oraz księgozbiór ok. 300 egzemplarzy wzbogaciły zbiory Muzeum Regionalnego w Iłży. Prowadzona jest tu również szeroko rozumiana działalność turystyczna polegającą na oprowadzaniu wycieczek po Iłży i zabytkowych ruinach XIV w zamku biskupów krakowskich z basztą i tarasem widokowym.¹⁰

- Miejsko Gminna Biblioteka Publiczna w Iłży:

Placówka realizuje szereg projektów i inicjatyw obejmujących przede wszystkim animację kulturalno-oświatową, propagowanie czytelnictwa, promocję kultury lokalnej oraz dokształcanie społeczeństwa w zakresie świadomości kulturalnej. Wychodzi naprzeciw potrzebom społeczności lokalnej; organizując konkursy literackie, czytelnicze, muzyczne i plastyczne, rozwijając tym samym umiejętności uczestników, a ponadto stanowi również swoiste centrum informacji. Biblioteka prowadzi wieloraką działalność kulturalno-oświatową wychodzącą poza ramy statusowej działalności. Współpracuje z lokalnymi stowarzyszeniami i instytucjami. Na działalność biblioteka pozyskuje środki z funduszy unijnych, organizując różnego rodzaju przedsięwzięcia. Umożliwia czytelnikom poznanie historii, tradycji i kultury regionu. Filie Miejsko Gminnej Biblioteki publicznej mieszczą się w Błazinach, Jasieńcu Iłżeckim, Krzyżanowicach, Pakosławiu i Seredzicach.

Tabela 26 Biblioteka w gminie Iłża

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Biblioteki i filie	6	6	6	6	6	6
Pracownicy	10	10	10	11	10	10
Księgozbiór	80.472	79.811	78.673	74.453	70.370	70.592
Czytelniczy w ciągu roku	2.855	2.691	2.604	2.592	2.547	2.360
Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	48.525	44.542	48.673	44.354	39.845	41.263

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Sport stanowi jeden z kluczowych elementów życia społecznego. Promuje odpowiednie zachowania, kształtuje charakter i tożsamość, poprawia ogólną kondycję ciała oraz uczy szacunku dla innych, przestrzegania określonych zasad, pielęgnuje poczucie solidarności i umiejętność współpracy. Wartości edukacyjne sportu przejawiają się w niewymuszony, naturalny sposób, przybierając postać zabawy. Regularne uprawianie sportu jest sposobem

¹⁰ Źródło: <http://muzeumilza.pl/index.php?NR=387>

zapobiegania anomalii społecznych takich jak przemoc, przestępczość i narkomania. Poprzez wyraźne oddziaływanie sportu na stosunki międzyludzkie uznaje się, że jego wpływ na życie człowieka wykracza daleko ponad zajęcia czysto sportowe. Wszelkie obiekty sportowe służą jako miejsca spotkań, które integrują ludzi przez co zarazem wzmacniają więzi społeczne. Wychowanie fizyczne oraz promowanie sportu powinno podlegać nieustannemu rozwojowi na wszystkich etapach edukacji, w formach atrakcyjnych dla wszystkich grup wiekowych lokalnego społeczeństwa.

W gminie Iłża funkcjonuje Miejsko-Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji. Zajmuje on 4 hektarowy obszar uzbrojony w gaz, energię, wodę i kanalizację. Na jego terenie znajdują się obecnie następujące obiekty: 9 domków noclegowych z 17 pokojami, budynek recepcji i administracji, pawilon małej gastronomii, boisko sportowe oraz boisko do siatkówki, kąpielisko, plaża, amfiteatr, pole namiotowe wyposażone w toalety i natryski, hangar ze sprzętem do uprawiania sportów wodnych, pralnia oraz parking. Przedmiotem działania ośrodka jest przygotowanie, administrowanie, konserwacja i eksploatacja obiektów sportowych i turystyczno-wypoczynkowych. Przez cały rok prowadzona jest działalność w zakresie usług noclegowych. W sezonie letnim turyści mają do dyspozycji plażę i kąpielisko, pole namiotowe, małą gastronomię, boisko sportowe i do gry w siatkówkę. Mogą także korzystać z działającej w ośrodku wypożyczalni sprzętu wodnego i popływać kajakiem, łódką lub rowerem wodnym po Iłżance. MGOSiR udostępnia swój teren do organizacji imprez masowych oraz prywatnych. Wszystkie większe imprezy lokalne odbywają się w tutejszym amfiteatrze. Przy ośrodku działa także koło wędkarskie. Miejsko-Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji współpracuje z pozostałymi instytucjami kulturalnymi na terenie Iłży w zakresie propagowania wiedzy o zabytkach i historii miasta, szerzenia kultury oraz kultywowania regionalnych tradycji.¹¹

Na terenie gminy funkcjonują 2 gospodarstwa agroturystyczne w miejscowości Białka oraz Kolonia Seredzice. W Iłży działa, założony w 1922 roku, Klub Sportowy „Polonia”. Klub prowadzi działalność sportową w sekcji tenisa stołowego oraz piłki nożnej. Na terenie gminy przy Publicznej Szkole Podstawowej w Iłży znajduje się boisko sportowe Orlik, natomiast przy Publicznym Gimnazjum Gminnym w Iłży znajduje się mini stadion lekkoatletyczny, ze sztuczną nawierzchnią oraz hala sportowa. Młodzież szkolna i pozaszkolna z terenu gmin i ościennych szkół, ma możliwość uprawiać i rozwijać swoje umiejętności sportowe. Na stadionie odbywają

¹¹ Źródło: <http://www.mgosir.ilza.pl/>

się zawody lekkoatletyczne, biegi, rozgrywki piłki nożnej, piłki koszykowej itp. Hala jako obiekt sportowy służy do organizowania rozgrywek sportowych w skali gminy i powiatu, typu: piłka siatkowa, piłka ręczna, oraz piłka nożna halowa. Oprócz tego organizowane są rozgrywki powiatowe męskie o puchar Burmistrza Iłży. Na terenie PGG w Iłży działa klub sportowy „VOLLEY”.¹²

Na bazie Ochotniczych Straży Pożarnych na wsiach działa 14 świetlic środowiskowych, w tym jedna świetlica środowiskowa w Prędocinie i mieści się po zlikwidowanej szkole. Świetlice skupiają młodzież wiejską. Są wyposażone w sprzęt sportowy, stoły do tenisa i bilard itp., które są zakupione ze środków gminy. Świetlice wiejskie służą mieszkańcom do spotkań okolicznościowych, jak również odbywają się spotkania wiejskie mieszkańców.

Na terenie Gminy Iłża działają liczne organizacje społeczne oraz stowarzyszenia, m.in:

- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Iłżeckiej;
- Towarzystwo Ochrony i Promocji Zawodów Ginących;
- Stowarzyszenie Kupców i przedsiębiorców gminy i miasta Iłża w Iłży;
- Stowarzyszenie na Rzecz Promocji Zdrowia Kobiet w Iłży;
- Stowarzyszenie Razem dla Iłży;
- Stowarzyszenie Miłośników Motocykli „Trzy Korony- Klub Motocyklowy;
- Polski Związek Niewidomych koło w Iłży;
- Polski Związek Emerytów koło w Iłży;
- Polski Stowarzyszenie Diabetyków koło w Iłży.

Ponadto działalność swoją prowadzą tu także Koła Gospodyń Wiejskich:

- KGW w Pakosławiu;
- KGW w Seredzicach „SEREDZANKI”;
- KGW w Jasieńcu Iłżeckim Górnym;
- KGW Jasieńcu Iłżeckim Dolnym, - „DOLNOJASIEŃCZANKI”;
- KGW w Walentynowie;
- KGW w Kajetanowie.

2.5.3 OCHRONA ZDROWIA

Na terenie gminy Iłża działają publiczne i niepubliczne placówki służby zdrowia:

¹² Źródło: Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2014-2020, s. 55.

- Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej Szpital w Iłży swoim zasięgiem obejmuje cały powiat radomski oraz ościenne miejscowości podległe gminie Iłża. W szpitalu mieszczą się następujące działy:

- Dział anestezjologii i intensywnej terapii;
- Dział Ginekologii i położnictwa z opieką nad noworodkiem;
- Dział chorób wewnętrznych;
- Dział pediatrii;
- Dział chirurgii ogólnej.

Działy tu także nocna i świąteczna ambulatoryjna opieka lekarska i pielęgnarska. W ramach szpitala funkcjonuje także Zakład Rehabilitacji Ogólnoustrojowej, Zakład Opiekuńczo Leczniczy o Zakład Opieki Zdrowotnej – Pogotowie Ratunkowe.

- Gminny Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Iłży
Placówka rozpoczęła swoją działalność 01.04.2009 r. jako jednostka samorządowa gminy. Powstała jako następca prawny Samodzielnego Publicznego Zakładu Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Iłży, przejętego w trybie art. 43h ust. 1 pkt 1 ustawy o zakładach opieki zdrowotnej z dnia 30.08.1991r. (Dz. U. z 2007r. Nr 14 poz. 89 z późn. zm.). Nie uległ jednak zakres świadczeń zdrowotnych udzielanych dotychczas przez SPZPOZ. Podstawowym zadaniem GSPZPOZ w Iłży jest udzielanie ludności świadczeń zdrowotnych i promocji zdrowia w zakresie:
 - podstawowej opieki zdrowotnej, w tym transportu sanitarnego POZ,
 - specjalistycznej opieki ambulatoryjnej (leczenie uzależnień),
 - stomatologii,
 - opieki długoterminowej.
- Przychodnia Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Jasieńcu Iłżeckim (filia GSPZPOZ w Iłży).
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Jolmed” w Krzyżanowicach, który świadczy usługi pielęgnacyjne i opiekuńcze oraz opiekę paliatywną i hospicyjną.

2.5.4 POMOC SPOŁECZNA

Pomoc społeczna umożliwia przewyższanie trudnych sytuacji życiowych tym, którzy nie są w stanie sami ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Wspiera ich w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest także

zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym poprzez podejmowanie działań zmierzających do usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

W ramach instytucji samorządowych zajmujących się problematyką społeczną działa Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Iłży. Ośrodek realizuje zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych, m.in. koordynuje rozwiązanie problemów społecznych na terenie Gminy. Oferta MGOPS skierowana jest do mieszkańców, którzy znajdują się w trudnej sytuacji materialno-bytowej i zdrowotnej. W wykonywaniu zadań Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej współdziała z różnymi podmiotami, m.in. z organami wykonawczymi gminy i sołectw, innymi jednostkami organizacyjnymi gminy, służbą zdrowia, policją, sądami, prokuraturą, kuratorami sądowymi, społecznymi, stowarzyszeniami i fundacjami znajdującymi się na terenie gminy oraz instytucjami zajmującymi się pomocą społeczną.

Tabela 27 Wykaz gospodarstw domowych i osób korzystających z pomocy społecznej

ROK	LICZBA GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ	OSOBY W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ
2016	339	1.026
2015	357	1.173
2014	379	1.257
2013	384	1.349
2012	398	1.379
2011	402	1.486

Źródło: Bank danych lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

Gospodarstwom domowym, które ze względu na swoją trudną sytuację ekonomiczną nie są w stanie pokrywać całości kosztów związanych z utrzymaniem mieszkania, wypłacane są dodatki mieszkaniowe. Jest to forma pomocy świadczona przez Gminę, a realizowana przez MGOPS. W latach 2011-2016 najczęściej udzielanymi mieszkańcom Gminy formami wsparcia były pomoc finansowa i rzeczowa, głównie w postaci zasiłków celowych i w naturze, zasiłków stałych, okresowych oraz posiłków.

Do głównych zadań realizowanych przez Ośrodek należy:

- przyznawanie i wypłacanie różnego rodzaju zasiłków, między innymi:
 - zasiłków stałych,
 - zasiłków okresowych,
 - zasiłków celowych,
 - świadczeń rodzinnych,
 - świadczeń wychowawczych,
 - funduszy alimentacyjnych,

- przyznawanie pomocy rzeczowej,
- opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne,
- organizowanie usług opiekuńczych,
- organizowanie dożywiania dzieci w szkołach,
- kierowanie do domów pomocy społecznej,
- kierowanie na zespoły orzekające o stopniu niepełnosprawności,
- wykonywanie pracy socjalnej,
- wykonywanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy.

W Gminie działa również Miejska Komisja. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

2.5.5 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym również zadania z zakresu porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, reguluje ustawa o samorządzie gminnym, która traktuje powyższe jako zadania własne Gminy.

Do zapewnienia bezpieczeństwa publicznego zobowiązane są wszystkie organy władzy i administracji państwowej, szczególnie instytucje wyspecjalizowane w zapewnieniu bezpieczeństwa publicznego, jak np. Policja, Straż Miejska, Państwowa Straż Pożarna, które w realizacji swoich zadań wspierane są przez jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych.

Swój wkład w poprawę efektywności działania ww. służb mają władze Gminy, które wspierają jednostki OSP:

- OSP Iłża
- OSP Jedlanka;
- OSP Chwałowice;
- OSP Prędocin;
- OSP Małomierzyce;
- OSP Błaziny;
- OSP Kotlarka;
- OSP Jasieniec,

- OSP Sieredzice;
- OSP Pakosław;
- OSP Kajetanów;
- OSP Krzyżanowice;
- OSP Alojzów.

Celem zapewnienia realizacji zadań wynikających z ustawy o ochronie przeciwpożarowej co roku w budżecie Gminy zapewnia się środki finansowe z przeznaczeniem na utrzymanie jednostek OSP i utrzymanie ich gotowości bojowej, zakupy sprzętu przeciwpożarowego, wyszkolenie i prowadzenie remontów baz lokalowych. Jednostki należące do Krajowego Systemu Ratownictwa Gaśniczego dotowane są dodatkowo z budżetu państwa.

Na terenie gminy Iłża funkcjonuje Komisariat Policji.

W 2016 roku na terenie powiatu radomskiego, **wykryto 1.391 przestępstw o różnym charakterze**. Wskaźnik wykrywalności sprawców wynosi 73,6%.

Tabela 28 Statystyka przestępstw na terenie powiatu radomskiego

	2015	2016
Przestępstwa ogółem	1.760	1.391
Przestępstwa o charakterze kryminalnym	1.240	992
Przestępstwa o charakterze gospodarczym	163	122
Przestępstwa drogowe	240	209
Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	41	43
Przestępstwa przeciwko mieniu	789	615
Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyzwania, wolności seksualnej i obyczajowości	69	87
Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece	186	150
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw	74,4%	73,6%

Źródło: Bank Danych Lokalnych (wgląd luty 2018 r.)

W 2016 roku na terenie powiatu radomskiego odnotowano 205 wypadków drogowych, w których śmierć poniosło 30 osób, a 256 doznało obrażeń ciała.

2.6 MOŻLIWOŚCI INWESTYCYJNE GMINY

Głównym celem działania gminy jest zaspokajanie potrzeb mieszkańców. Należy dodać, że tam gdzie kończy się możliwość zarabiania na usługach tam zaczynają się zadania samorządów. Zadania gmin koncentrują się w obszarach niekomercyjnych. Realizacja usług społecznych na odpowiednim poziomie zarówno dziś, jak i planowanie ich rozwoju na przyszłość wymaga właściwego gospodarowania zasobami. Jednym z ważniejszych zasobów są pieniądze. Zarządzanie finansami to jedno z najważniejszych zadań gminy, przedmiot troski zarówno

władzy stanowiącej, czyli Rady Miejskiej, jak i wykonawczej – Burmistrza. Samorządy opierają zarządzanie finansami na świadomym kierowaniu środków w obszary dające najwyższą skuteczność i jednocześnie realizujące najważniejsze potrzeby mieszkańców. Oczywiście jest kierowanie środków na zadania, przy realizacji których można uzyskać efektywną dźwignię finansową dzięki dopłatom bezzwrotnym lub pożyczkom/kredytom na preferencyjnych warunkach. Niniejsza strategia zawiera w swym okresie planowania ostatni okres programowania unijnego ze znacznymi środkami bezzwrotnymi dla Polski. Ze względu na wymagany udział własny beneficjentów ważna jest dbałość o zapewnienie dobrego planowania finansowego. Utrzymanie równowagi pomiędzy dochodami a wydatkami w perspektywie wieloletniej to zadanie realizowane wspólnie przez Radę Miejską i Burmistrza.

Dochody samorządu terytorialnego zależą od wielu czynników. Można je podzielić na dwie kategorie:

- wewnętrzne – to głównie polityka finansowa Rady Miejskiej i działalność jednostek podległych,
- zewnętrzne – przede wszystkim ogólna sytuacja gospodarcza kraju oraz zmiany w prawie mające wpływ na finanse samorządu.

Źródła dochodów gminy to:

- Dochody własne
 - wpływy z podatków:
 - od nieruchomości,
 - rolnego,
 - leśnego,
 - dochodowego od osób fizycznych,
 - od spadków i darowizn,
 - od czynności cywilno-prawnych,
 - dochody ze sprzedaży, dzierżawy i najmu mienia komunalnego,
 - wpływy z opłat:
 - skarbowej,
 - targowej,
 - administracyjnej,
 - za gospodarowanie odpadami komunalnymi

- Subwencja ogólna dla gmin:
 - część wyrównawcza,
 - część oświatowa,
 - część równoważąca.
- Dotacje na:
 - finansowanie zadań z zakresu administracji rządowej oraz inne zadania zlecone i własne,
 - zadania realizowane przez jednostki samorządu na mocy porozumień,
 - usuwanie bezpośrednich zagrożeń dla bezpieczeństwa i porządku publicznego, skutków powodzi, klęsk żywiołowych.

Uchwałą XLIV/252/17 Rady Miejskiej w Iłży z dnia 13 grudnia 2017 roku dochody budżetu na rok 2018 zostały zaplanowane na 58.347.290,00 zł, w tym majątkowe na 1.032.269,00 zł, natomiast wydatki na 60.067.290,00 zł, w tym wydatki majątkowe 10.585.520,42 zł. Dla pokrycia deficytu w wysokości 1.720.000,00 zł zaplanowano przychód pochodzący z kredytów i pożyczek.

Bieżące dokumenty finansowe są dostępne na stronach internetowych BIP Urzędu Miejskiego w Iłży pod adresem: <http://www.ilza.ornet.pl/index.php?p=96>

3. WYBÓR STRATEGII GMINY IŁŻA

3.1 ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY IŁŻA

Zrównoważony rozwój ma służyć mieszkańcom. Oznacza to, że władze Gminy nie mogą dążyć do realizacji dowolnych celów cząstkowych, ale jedynie takich, które są zgodne z celami strategicznymi.

Zrównoważenie rozwoju oznacza (zgodnie z Agendą 21), iż dokonując alokacji środków budżetowych, w tym inwestycyjnych i dokonując wyboru kierunków rozwoju powinno dążyć się do równoważenia celów: społecznych, ekologicznych i rozwoju przestrzennego.

W warunkach samorządu granice między tymi obszarami są bardzo często nieostre. Należy więc wyodrębnić działania pod kątem głównych kierunków strategicznych, tj.: niwelowania słabych stron (aspekt społeczny) oraz służących długookresowemu rozwojowi (np. inwestycje wnoszące nową jakość w życie społeczno-gospodarcze, służące budowaniu silnej gospodarczo jednostki samorządowej – wzmacniającej akcent gospodarczy).

Zasady budowania pozycji konkurencyjnej i rozwoju społecznego gminy:

1. **Zasada selektywnego tworzenia korzyści zewnętrznych** w powiązaniu z polityką koncentracji na wybranych dziedzinach rozwoju to taki dobór inwestycji, które dają efekt mnożnikowy: nie tylko dochodowy, ale także zatrudnienia i demograficzny;
2. **Zasada budowy przewagi konkurencyjnej dla nowych sektorów** – przewidywanie kierunków rozwoju gospodarki; wykorzystanie nowoczesnych sektorów gospodarki;
3. **Zasada równoważenia rozwoju** – niwelowania słabych i wzmacniania silnych stron gminy – w praktyce oznaczająca konieczność równoważenia interesów społecznych, gospodarczych, przestrzennych i środowiskowych;
4. **Zasada ochrony wartości przyrody i kultury jako środowiska życia mieszkańców**, aktualnie środowiskiem naturalnym nazywa się wszystkie zjawiska otaczające człowieka;
5. **Zasada uspołeczniania procesów podejmowania decyzji** – poprzez prowadzenie szerokich konsultacji ze społecznością lokalną dotyczących obecnego i przyszłego funkcjonowania gminy;
6. **Zasada przejrzystości i jawności, przy powszechnym dostępie do informacji**, powszechnie stosowana zasada w ramach Unii Europejskiej;

7. **Zasada koncentracji środków**, obowiązująca w Unii Europejskiej zasada wskazująca, że koncentracja środków na mniejszej liczbie zadań daje lepsze efekty niż rozproszone wspieranie wielu zadań grożące nieefektywnym wykorzystaniem środków;
8. **Zasada subsydiarności** – oddawania zadań do wykonania podmiotom gwarantującym ich wykonanie w sposób rzetelny i ekonomiczny;
9. **Zasada przystępności** – prowadzenia własnej polityki informacyjnej zrozumiałej dla społeczności lokalnej.

Przy pracach nad niniejszą strategią wzięto pod uwagę specyfikę gminy, jaką jest Iłża. Niemniej wymienione wyżej zasady zostały wykorzystane przy budowie niniejszej Strategii, aby działania ukierunkowane na dalszy rozwój społeczny i budowanie mocnej pozycji konkurencyjnej gminy w regionie były spójne i przynosiły trwałe efekty.

3.2 ANALIZA SWOT GMINY IŁŻA

3.2.1 KONSULTACJE SPOŁECZNE

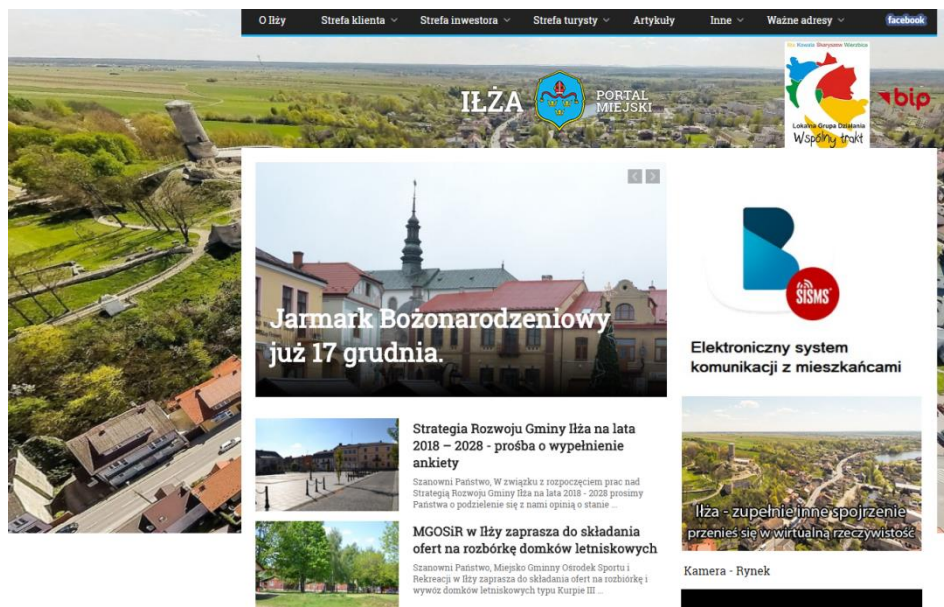
Prace nad Strategią realizowane były metodą partycypacyjno-ekspercką. Analiza SWOT została przeprowadzona na podstawie następujących źródeł:

- Spotkania warsztatowe;
- Ankiety CAWI¹³;
- Spotkania konsultacyjne.

Rysunek 11 Warsztaty strategiczne z 15 grudnia 2017 roku
(źródło: Urząd Miejski w Iłży)

¹³ Raport z ankiety zamieszczono w załączniku

Rysunek 12 Zaproszenia do wypełniania ankiet
(źródło: www.ilza.pl)

Dodatkowo wspierano się następującymi źródłami informacji:

- Analiza danych źródłowych o Gminie;
- Program Rewitalizacji Gminy Iłża;
- Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych;
- Program Ochrony Środowiska i Planem Gospodarki Odpadami dla Miasta i Gminy Iłża;
- Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Iłża;
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Iłża;
- Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność, Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt”.

Podczas warsztatów i konsultacji uzyskano wiele wartościowych informacji i wniosków. Układały się w wyraźny obraz potrzeb mieszkańców i zostały wykorzystane w przygotowanych w niniejszej Strategii Celach Strategicznych, Kierunkach i Działaniach, tworzących razem Plan Zadań Inwestycyjnych. Należy zauważyć, że Strategia ze swej istoty jest dokumentem o dużej skali ogólności, dlatego prezentuje wnioski bez szczegółowego umiejscowienia. Ponadto należy zaznaczyć, że część wniosków wybiegała poza ustawowy zakres odpowiedzialności samorządu miejskiego. Natomiast są cenną informacją dla władz Miasta pozwalającą prowadzić działania wspierające potrzeby mieszkańców. Co interesujące, wydaje się, że dla Iłży bardzo duże znaczenia mają działania dotyczące aktywizacji społeczeństwa itp. Te

działania, nie zawsze wymagają wielkich środków. Na skutki trzeba poczekać, jednak tylko w ten sposób można pobudzić lokalny potencjał.

Pominięto wnioski dotyczące innych, aktualnych programów realizowanych w mieście.

Gotowy projekt został przedłożony do konsultacji we wrześniu 2018 roku.¹⁴

3.2.2 ANALIZA SWOT GIMNY IŁŻA

Poniżej zaprezentowano analizę SWOT Miasta i Gminy Iłża

Tabela 29 Analiza SWOT miasta i gminy Iłża

SILNE	SŁABE
<u>Przestrzeń i środowisko</u> • Ciekawe ukształtowanie terenu i warunki przyrodnicze; • Czyste wody; • Bogactwo kulturowe i historyczne; • Atrakcyjna krajobrazowo lokalizacja przy skrzyżowaniu drogi krajowej nr 9 i wojewódzkiej nr 747; • 50/50 lasy i tereny rolnicze; • <u>Sfera społeczna</u> • Duży potencjał demograficzny; • Duży kapitał społeczny, przedsiębiorczość mieszkańców; • Prężnie rozwijające się organizacje pozarządowe; • 14 Kół Gospodyń Wiejskich; • Wykształcone społeczeństwo; • Duża liczba instytucji kultury; • Dobre warunki dla rozwoju i promowania turystyki i rekreacji; • Duża różnorodność imprez kulturalnych i rozrywkowych; <u>Infrastruktura społeczna</u> • Spokojna i bezpieczna okolica odpowiednia dla migracji rodzin z dziećmi i osób starszych; • 17 świetlic wiejskich (w tym 2 w budowie); • Uruchamiany uniwersytet III wieku; • Biblioteka z siedzibą główną w Iłży i 5 filiami we wsiach; <u>Sfera gospodarcza</u> • Mieszkańcy chcą rozwijać funkcje turystyczne; • Gmina rozwinięta rolniczo: jest ok. 100 gospodarstw powyżej 20 ha i 3 ok. 200 ha, ok. 2.000 ha ziemi uprawnej wszystkich klas, ok. 17-18.000 tuczników; • Duża liczba inwestycji zarówno na terenie Miasta jak i Gminy; • Istnienie Specjalnej Strefy Ekonomicznej;	<u>Przestrzeń i środowisko</u> • Słabe gleby; <u>Sfera społeczna</u> • Starzejące się społeczeństwo; • Słaba integracja społeczeństwa, wręcz dezintegracja młodego pokolenia; • Migracja ludności; • Słabe doinformowanie ludności wiejskiej o inwestycjach w gminie; <u>Infrastruktura społeczna</u> • Brak miejsc spotkań dla ludzi starszych (klub seniora); • Mało lokali socjalnych; <u>Sfera gospodarcza</u> • Brak koordynacji oferty turystycznej; • Duże bezrobocie, brak przemysłu, miejsc pracy; • Brak bazy noclegowej i restauracyjnej dla turystów; • Komunikacja publiczna – brak, istnieje tylko dowóz do szkół; • Transport prywatny nie dociera do wszystkich; <u>Infrastruktura techniczna</u> • Słaba komunikacja i infrastruktura komunikacyjna (brak obwodnicy, kolei); • Daleko do stolicy województwa; • Brak dostępu do mediów technicznych;

¹⁴ Zaproszenie na konsultacje zamieszczono w załączniku

<u>Infrastruktura techniczna</u> • Dobre drogi; • Dobra infrastruktura zarówno w mieście jak i na wsiach; • Sprawny samorząd;	
MOŻLIWOŚCI <u>Sfera społeczna</u> • Utworzenie Klubu Seniora; <u>Infrastruktura społeczna</u> • Zatrudnianie ludzi młodych w Gminie; • Budowa nowej siedziby Urzędu Miasta; • Dokończenie prac przy rekonstrukcji Iłżeckiego zamku; • Doposażenie nowej Sali widowiskowej; • Doposażenie świetlic wiejskich; • Zorganizować plac zabaw dla najmłodszych z wieloma atrakcjami; • Zaplanowanie i zagospodarowanie wokół zamku i rzeki w oparciu o atrakcje dla dzieci z całoroczną obsługą; • Stworzenie sieci ścieżek rowerowych do miejsc takich jak zabytki, miejsca pamięci, Puszczy Iłżeckiej; • Utworzenie kawiarni (Rynek lub inne miejsce w Iłży); • Utworzenie żłobka; • Dalszy rozwój bazy instytucji kultury i rekreacji; <u>Sfera gospodarcza</u> • Iłża miastem turystycznym; • Rozwój informacji w dziedzinie turystyki; • Promocja Gminy poprzez wykorzystanie tradycji i wzmocnienie imprez; Poszerzenie oferty kulturalnej i turystyczno-rekreacyjnej; • Stworzenie wspólnej oferty turystycznej w ramach LGD „Wspólny Trakt”; • Rozwój bazy noclegowej i restauracyjnej; • Powiększenie i oczyszczenie zalewu i stworzenie kąpieliska w tym poszerzenie plaży na terenie MGOSiR-u oraz budowa pomostu odgradzającego część dla dzieci od części dla dorosłych, uatrakcyjnienie kąpieliska poprzez infrastrukturę wodną, np. zjeżdżalnie i dmuchany plac zabaw, leżaki i hamaki, sprzęt wodny itp.; • Pozyskanie inwestorów, także dzięki szerszej promocji gminy; • Rozwój przemysłu i zatrudnienia korzystając ze strefy ekonomicznej; • Rozwój oferty produktów ekologicznych i małego przetwórstwa rolniczego; <u>Infrastruktura techniczna</u> • Rozwiązanie problemu komunikacji pasażerskiej wsi i miasta; • Budowa ścieżek rowerowych; • Rozbudowa linii nadbrzeżnej jeziora (zalewu) oraz zagospodarowanie terenu przy ciągu jezdno-pieszym nad jeziorem;	ZAGROŻENIA <u>Sfera społeczna</u> • Zmniejszająca się populacja ludzi, migracja młodych osób, co spowoduje spadek liczby mieszkańców oraz liczby dzieci (uczniów) oraz ujemny przyrost naturalny; • Brak opieki nad ludźmi starszymi; <u>Sfera gospodarcza</u> • Brak inwestycji generujących miejsca pracy; • Nadmierne wchodzenie rolników w pasy drogowe; <u>Infrastruktura techniczna</u> • Słaba komunikacja publiczna; <u>Zagrożenia o charakterze ogólnym</u> • Brak stabilności przepisów prawa, zwłaszcza dotyczących samorządów; • Brak odpowiednich przepisów pracy;

• Budowa domków campingowych; • Dokończenie budowy hotelu; • Wytyczenie pasa drogowego przy wszystkich drogach dla poprawy bezpieczeństwa; • Wprowadzenie profesjonalnego doradztwa dla rolników; <u>Możliwości o charakterze ogólnym</u> • Pozyskanie środków zewnętrznych z Unii Europejskiej i innych źródeł;	
--	--

Źródło: opracowanie własne

Analiza SWOT pokazuje, że Miasto i Gmina Iłża powinny nadal rozwijać się w oparciu o swoje korzystne położenie. Należy wykorzystać dwa podstawowe obszary rozwoju poza bardzo ważnym rolnictwem. Te dwa obszary to wspomaganie podaży miejsc pracy oraz wspomaganie rozwoju związanego z turystyką. Dobre położenie i sieć komunikacyjna może pomóc w poszukiwaniach zarówno turystów, inwestorów jak i osób zainteresowanych osadnictwem. W świetle starzenia się społeczeństwa ten kierunek może być interesującą możliwością rozwoju. Gmina powinna dalej rozwijać ten potencjał redukując swoje słabości podnosząc poziom usług, np. rozwijając poziom budownictwa mieszkaniowego, jakość sieci komunikacyjnej itp. Korzystna dla rozwoju Miasta, zwłaszcza w zakresie turystyki będzie współpraca z okolicznymi gminami. Miasto należy do Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Wspólna Droga”.

3.3 WIZJA ROZWOJU GMINY IŁŻA

Określiwszy strategię dla Gminy Iłża sformułowano wizję i pola rozwoju strategicznego Gminy.

Realizacja wszystkich celów strategicznych powinna odbywać się w oparciu o ekologię, właściwe finanse oraz istniejącą bazę (zaplecze), a efektem powinien być wpływ na powstanie nowych miejsc pracy, spadek bezrobocia i rozwój społeczno-ekonomiczny Gminy.

4. CELE STRATEGICZNE I PROGRAMY OPERACYJNE GMINY IŁŻA

Szczególna rola samorządu terytorialnego została zarysowana przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej w artykule 163, który stanowi, że samorząd terytorialny wykonuje zadania publiczne niezastrzeżone przez Konstytucję lub ustawy dla organów innych władz publicznych. Podstawowym celem działania samorządu jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju regionu, który prowadzi do poprawy jakości życia lokalnej społeczności. Na podstawie analiz określono kierunki rozwoju, a następnie wyłoniono główne programy strategiczne. W skład programów wchodzi zarówno działania inwestycyjne jak i nie będące inwestycjami. W obszarach inwestycyjnych planowanie operacyjne zostanie zaprezentowane w kolejnych dokumentach Gminy o charakterze operacyjnym (przede wszystkim w Wieloletniej Prognozie Finansowej). Poniżej przedstawiono karty programów strategicznych Gminy Iłża.

4.1 PROGRAMY REALIZUJĄCE CEL „AKTYWIZUJEMY ŚRODOWISKA LOKALNE”

Tabela 30 Cel strategiczny 1

CEL STRATEGICZNY 1	AKTYWIZUJEMY ŚRODOWISKA LOKALNE
Program operacyjny 1.1	Wspieranie aktywnych form działania dla wszystkich pokoleń i młodzieży
Działanie 1.1.1	Organizowanie różnych form wypoczynku dla dzieci i młodzieży
Opis Działania	Przekazywanie środków, pomoc w organizacji imprez, konkursów
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, środki gminne, środki prywatne
Miernik oceny	Liczba uczestników
Termin realizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 1.1.2	Współpraca z klubami sportowymi, zrzeszającymi osoby uprawiające różne dyscypliny sportu
Opis Działania	Ciągła współpraca jednostek podległych Urzędowi Miejskiemu z klubami działającymi i mogącymi działać na terenie Gminy
Potencjalne źródło finansowania	Środki krajowe, środki unijne, budżet gminy, środki prywatne
Miernik oceny	Liczba wydarzeń sportowych
Termin realizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 1.1.3	Intensyfikacja udziału mieszkańców w aktywnościach o charakterze kulturalnym
Opis Działania	Opracowanie i realizacja programów uczestnictwa w kulturze, edukacji kulturalnej, informacji i promocji, oraz przeprowadzenie badań uczestnictwa mieszkańców w życiu kulturalnym gminy
Potencjalne źródło finansowania	Środki własne
Miernik oceny	Realizacja programu
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 1.1.4	Działania na rzecz osób starszych
Opis Działania	Kształtowanie i promocja aktywnych postaw na rzecz zdrowego i aktywnego stylu życia, zajęcia rekreacyjne, kulturalne, spotkania integracyjne, stworzenie punktu dziennej opieki dla osób starszych i niepełnosprawnych

Potencjalne źródło finansowania	Środki krajowe, środki unijne, budżet Miasta, środki prywatne
Miernik oceny	Liczba aktywnych uczestników
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Program operacyjny 1.2	Razem jesteśmy silniejsi
Działanie 1.2.1	Kultywowanie i promocja tradycji
Opis Działania	Kontynuacja wszelkich działań przypominających i utrwalających tradycje lokalne. Formy to np.: organizacja konkursów artystycznych o charakterze lokalnym, wspieranie tworzenia wystaw, zespołów kultywujących lokalną twórczość, zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez organizację warsztatów artystycznych i rękodzielniczych, organizacja festynów, imprez okolicznościowych, koncertów, plenerów artystycznych, zlotów fanów motoryzacji, wystawy artystyczne, opieka nad cmentarzami
Potencjalne źródło finansowania	Środki krajowe, środki unijne, budżet gminy, środki partnerów
Miernik oceny	Liczba wydarzeń
Termin realizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 1.2.2	Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego
Opis Działania	Wspieranie rozwoju istniejących i wspomaganie w powstawaniu nowych organizacji pozarządowych
Potencjalne źródło finansowania	Środki krajowe, środki unijne, budżet gminy, środki partnerów
Miernik oceny	Poniesione nakłady
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Program operacyjny 1.3	Bądźmy bezpieczni
Działanie 1.3.1	Zapewnienie nowoczesnego sprzętu dla OSP
Opis Działania	Zakup specjalistycznego sprzętu
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, środki krajowe, budżet gminy
Miernik oceny	Wartość dostarczonego do OSP sprzętu
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 1.3.2	Modernizacja bazy lokalowej OSP
Opis Działania	Przebudowy strażnic i świetlic, remonty strażnic, remont instalacji, wymiana stolarki okiennej itp.
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, środki krajowe, budżet gminy
Miernik oceny	Liczba zrealizowanych inwestycji
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Program operacyjny 1.4	Żyjmy aktywnie
Działanie 1.4.1	Kształtowanie i promocja aktywnych postaw na rzecz zdrowego i aktywnego stylu życia
Opis Działania	Zajęcia rekreacyjne, kulturalne, spotkania integracyjne
Potencjalne źródło finansowania	Środki krajowe, środki unijne, budżet Gminy, środki prywatne
Miernik oceny	Liczba aktywnych uczestników
Termin realizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 1.4.2	Stworzenie Klubu Seniora i Domu Dziennego Pobytu
Opis Działania	Prowadzenie zajęć rehabilitacyjnych, zapewnienie ludziom aktywnego spędzania czasu, prowadzenie terapii zajęciowych, uruchomienie idei wolontariatu wśród mieszkańców, zapewnienie konsultacji i porad

Potencjalne źródło finansowania	Środki gminne, środki unijne i krajowe
Miernik oceny	Liczba osób korzystających z pomocy, liczba wolontariuszy, stworzenie punktu dziennej opieki
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 1.4.3	Profilaktyka zdrowotna
Opis Działania	Profilaktyka zmierzająca do zmniejszenia ilości chorób reumatycznych, alergicznych, onkologicznych, psychiatrycznych, wad postawy, wymowy itd.
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, środki krajowe, środki gminne, środki prywatne
Miernik oceny	Liczba osób objętych działaniami profilaktycznymi
Termin realizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Program operacyjny 1.5	Świat zmienia się coraz szybciej (Uczenie się przez całe życie, Lifelong Learning)
Działanie 1.5.1	Stworzenie programów doszkalających w zakresie obsługi nowoczesnych urządzeń, Internetu, walka z wykluczeniem społecznym
Opis działania	Zakup programów, przeszkolenie osób
Potencjalne źródło finansowania	Środki gminne, krajowe, powiatowe, unijne
Miernik oceny	Liczba osób korzystających ze szkoleń
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 1.5.2	Wspieranie rozwoju e-społeczeństwa
Opis działania	Wspieranie wprowadzania rozwiązań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia, stworzenie informatora o ofercie kulturalnej, rekreacyjno-sportowej itp.
Potencjalne źródło finansowania	Środki gminne, krajowe, powiatowe, unijne
Miernik oceny	Liczba prowadzonych projektów
Termin realizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 1.5.3	Promocja postaw ekologicznych
Opis działania	Szkolenia, warsztaty, inicjatywy społeczne, działania medialne
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, środki krajowe, budżet gminy, środki prywatne
Miernik oceny	Liczba podjętych kampanii informacyjnych, ilość zajęć
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Program operacyjny 1.6	Wspieranie włączenia społecznego poprzez podnoszenie kwalifikacji
Działanie 1.6.1	Podnoszenie jakości nauczania
Opis Działania	Podnoszenie kwalifikacji nauczycieli, kursy dla nauczycieli, szkolenia
Potencjalne źródło finansowania	Środki własne, krajowe, unijne
Miernik oceny	Liczba szkoleń
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 1.6.2	Pomoc w podejmowaniu aktywności gospodarczej
Opis Działania	Pomoc w otwieraniu działalności gospodarczej osobom zagrożonym wyłączeniem społecznym, np. wsparcie powstawania spółdzielni socjalnych
Potencjalne źródło finansowania	Środki własne, krajowe, unijne
Miernik oceny	Liczba szkoleń
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży

Źródło: Analiza Remedis SA, Urząd Miejski w Iłży

4.2 PROGRAMY REALIZUJĄCE CEL „ŻYJEMY W XXI WIEKU – POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW”

Tabela 31 Cel strategiczny 2

CEL STRATEGICZNY 2	ŻYJEMY W XXI W. - POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW
Program operacyjny 2.1	Poprawa infrastruktury technicznej
Działanie 2.1.1	Budowa i modernizacja dróg
Opis Działania	Naprawa i modernizacja istniejących odcinków drogowych, położenie nakładek bitumicznych na przygotowane do tego odcinki dróg
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, krajowe, budżet Miasta
Miernik oceny	Liczba kilometrów zmodernizowanych dróg
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.1.2	Budowa i modernizacja chodników, parkingów, przystanków
Opis Działania	Budowa i modernizacja chodników na osiedlach i przy drogach, budowa i modernizacja parkingów w okolicach atrakcji turystycznych, miejsc wypoczynku, remonty przystanków autobusowych
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, krajowe, budżet Miasta i powiatu
Miernik oceny	Liczba kilometrów nowych i zmodernizowanych chodników, liczba nowych parkingów
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.1.3	Modernizacja starych i budowa nowych energooszczędnych obwodów oświetleniowych
Opis Działania	Dotyczy w pierwszym rzędzie odcinków dróg, gdzie występują zabudowania, miejsc niebezpiecznych (przejścia dla pieszych). Podstawowy zakres: demontaż starych opraw elektrycznych i źródeł światła i montaż nowych źródeł energooszczędnych (LED)
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, krajowe, budżet Miasta
Miernik oceny	Ilość kilometrów oświetlonych dróg
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.1.4	Wspieranie remontów i rozwoju budownictwa
Opis Działania	Wspieranie remontów i rozwoju budownictwa (mieszkania czynszowe, socjalne, chronione)
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, krajowe,
Miernik oceny	Liczba nowo wybudowanych mieszkań, liczba wyremontowanych nieruchomości.
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.1.5	Podnoszenie bezpieczeństwa dróg
Opis Działania	W zależności od potrzeb miejscowych dbałość o właściwe oznakowanie, wprowadzanie progów i szykan spowalniających
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, krajowe, budżet Miasta i powiatu
Miernik oceny	Liczba rozwiązanych problemów
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.1.9	Prowadzenie działań lobbingsowych na rzecz modernizacji dróg powiatowych i wojewódzkich
Opis Działania	Lobbing, organizacja spotkań, działania związane z budową obwodnicy

Potencjalne źródło finansowania	Środki własne
Miernik oceny	Liczba działań
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.1.7	Umożliwienie mieszkańcom usunięcia eternitu
Opis Działania	Demontaż, transport i utylizacja wyrobów zawierających azbest, stworzenie możliwości ubiegania się o środki na wymianę pokryć dachów np. na blachę
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, środki gminne, środki Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
Miernik oceny	Masa zdemontowanych i zutylizowanych wyrobów zawierających azbest
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Program operacyjny 2.2	Poprawa stanu infrastruktury rekreacyjno-sportowej
Działanie 2.2.1	Budowa i utrzymanie obiektów sportowych i rekreacyjnych
Opis Działania	Budowa i utrzymanie obiektów sportowych i rekreacyjnych budowa siłowni zewnętrznych, wiat rekreacyjnych, zakup sprzętu,
Potencjalne źródło finansowania	Środki własne, krajowe, unijne
Miernik oceny	Wybudowane obiekty
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.2.2	Rozbudowa infrastruktury sprzyjającej rozwojowi zalewu-jeziora
Opis Działania	Powiększenie i oczyszczenie zalewu i stworzenie kąpieliska w tym poszerzenie plaży na terenie MGOSiR-u oraz budowa pomostu odgradzającego część dla dzieci od części dla dorosłych, uatrakcyjnienie kąpieliska poprzez infrastrukturę wodną, np. zjeżdżalnie i dmuchany plac zabaw, leżaki i hamaki, sprzęt wodny itp.
Potencjalne źródło finansowania	Środki własne, krajowe, środki unijne
Miernik oceny	Wybudowana przystań
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.2.3	Rozwój infrastruktury rowerowej
Opis Działania	Zaprojektowanie ścieżek i ich budowa oraz modernizacja istniejących, otworzenie wypożyczalni rowerów
Potencjalne źródło finansowania	Środki własne, krajowe, środki unijne
Miernik oceny	Ilość kilometrów nowych i zmodernizowanych ścieżek rowerowych, otwarta wypożyczalnia
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.2.4	Wsparcie zatrudnienia osób pełniących funkcje opiekuńcze
Opis Działania	Utworzenie żłobka miejskiego, dofinansowanie kosztów opieki nad dziećmi do lat 3;
Potencjalne źródło finansowania	Środki własne
Miernik oceny	Realizacja programu
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Program operacyjny 2.3	Dbałość o środowisko naturalne
Działanie 2.3.1	Działania na rzecz ograniczenia niskiej emisji
Opis Działania	Termomodernizacja budynków, programy sprzyjające przechodzeniu na ogrzewanie gazowe, instalacja odnawialnych źródeł energii na budynkach mieszkalnych
Potencjalne źródło finansowania	Środki własne, krajowe, środki unijne

Miernik oceny	Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji. Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii z OZE.
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.3.2	Promocja postaw ekologicznych
Opis Działania	Szkolenia, warsztaty, inicjatywy społeczne, działania medialne
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, środki krajowe, budżet gminy, środki prywatne
Miernik oceny	Liczba podjętych kampanii informacyjnych, ilość zajęć
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 2.3.3	Remonty i poszerzenie funkcjonalności i funkcji istniejących obiektów publicznych
Opis Działania	Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, krajowe, budżet Miasta.
Miernik oceny	Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych. Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków.
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży

Źródło: Analiza Remedis SA, Urząd Miejski w Iłży

4.3 PROGRAMY REALIZUJĄCE CEL „WYKORZYSTAJMY SPECYFIKĘ GMINY DLA GOSPODARKI”

Tabela 32 cel strategiczny 3

CEL STRATEGICZNY 3	WYKORZYSTAJMY SPECYFIKĘ GMINY DLA GOSPODARKI
Program operacyjny 3.1	Aktywizacja mieszkańców
Działanie 3.1.1	Przeciwdziałanie bezrobociu i aktywizacja lokalnego rynku pracy
Opis działania	Wspieranie kształcenia w zakresie zdobywania umiejętności potrzebnych na lokalnym rynku pracy, stymulacja inwestycji lokalnych kreujących nowe miejsca pracy, współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, powiatowe, gminne, prywatne
Miernik oceny	Liczba bezrobotnych, liczba osób, które pracę znalazły, liczba osób przeszkolonych
Termin realizacji	W sposób ciągły
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 3.1.2	Kreowanie i wspieranie dalszego rozwoju imprez przyciągających turystów
Opis Działania	Większa liczba imprez
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, budżet państwa, budżet Miasta, środki od sponsorów
Miernik oceny	Liczba nowych imprez
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Wspólnie z Lokalną Grupą Działania “Wspólny Trakt”
Działanie 3.1.3	Propagowanie turystyki weekendowej i kilkudniowej
Opis Działania	Wykorzystanie metod e-promocja tj.: • Openstreetmap Polska (http://openstreetmap.org.pl/), • Geocaching (http://www.geocaching.pl/).
Potencjalne źródło finansowania	Środki gminne, środki unijne, krajowe, prywatne
Miernik oceny	Liczba działań promocyjnych
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży
Działanie 3.1.4	Wspieranie rozwoju zaplecza turystycznego
Opis Działania	Szkolenia tematyczne, wymiana doświadczeń
Potencjalne źródło finansowania	Środki unijne, budżet państwa, budżet Miasta, środki od sponsorów
Miernik oceny	Liczba przeszkolonych osób
Termin realizacji	2018-2027
Koordynator	Wspólnie z Lokalną Grupą Działania “Wspólny Trakt”
Program operacyjny 3.2	Specjalna Strefa Ekonomiczna
Działanie 3.2.1	Dalsze działania wspierające rozwój Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice”
Opis Działania	Ubieganie się o środki na kompleksowe uzbrojenie terenu, aktywne poszukiwanie inwestorów, promocja Strefy
Potencjalne źródło finansowania	Środki gminne, środki unijne, krajowe, prywatne
Miernik oceny	Liczba nowych inwestorów, liczba nowych miejsc pracy
Termin realizacji	2018-2019
Koordynator	Urząd Miejski w Iłży

Źródło: Analiza Remedis SA, Urząd Miejski w Iłży

Warto dodać, że wymienione powyżej zadania nie są wartościowane ze względu na skutki dla jak największej części mieszkańców. Takie hierarchizowanie należy zrealizować każdorazowo

decydując o przyznaniu środków na realizację w ramach kolejnego budżetu i kolejnego WPF-u. Niemniej w praktyce należy się spodziewać, że podstawowym czynnikiem priorytetyzującym zadania będzie możliwość pozyskania dofinansowania bezzwrotnego. To bowiem pozwoli na swoiste lewarowanie możliwości budżetowych i maksymalizacji wartościowej zrealizowanych na rzecz mieszkańców działań.

PROJEKT 17.09.2018

5. STRATEGIA GMINY IŁŻA A INNE DOKUMENTY STRATEGICZNE

W niniejszym rozdziale dokonano prezentacji Strategii Rozwoju Gminy Iłża w latach 2018-2028 na tle innych dokumentów strategicznych – przede wszystkim Strategii Rozwoju Kraju 2020 i Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju Polska 2030, Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego oraz Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego. Analiza wykazuje zbieżność strategii Gminy z dokumentami strategicznymi wyższego szczebla dotyczącymi Gminy.

5.1 STRATEGIA EUROPA 2020

Strategia „Europa 2020” jest dziesięcioletnią strategią Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, zapoczątkowaną w 2010 r. Ma ona na celu nie tylko rozwiązanie problemów wynikających z kryzysu, z którego obecnie kraje UE stopniowo wychodzą. Strategia ta ma również pomóc nam skorygować niedociągnięcia europejskiego modelu wzrostu gospodarczego i stworzyć warunki, dzięki którym będzie on bardziej służył zrównoważonemu i sprzyjającemu włączeniu społecznemu wzrostowi.

Ustalono pięć nadrzędnych celów, które UE ma osiągnąć do 2020 roku. Obejmują one **zatrudnienie, badania i rozwój, klimat i energię, edukację, integrację społeczną i walkę z ubóstwem**. Strategia zawiera również siedem tzw. inicjatyw przewodnich, w oparciu o które Unia Europejska i władze państw członkowskich będą nawzajem uzupełniać swoje działania w kluczowych dla strategii obszarach, takich jak: **innowacje, gospodarka cyfrowa, zatrudnienie, młodzież, polityka przemysłowa, ubóstwo i oszczędne gospodarowanie zasobami**.

Wdrażanie celów Strategii Rozwoju Gminy Iłża przyczynia się do realizacji Strategii „Europa 2020”.

5.2 STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (SRK) to główna strategia rozwojowa Polski do 2020 roku. Wskazuje najważniejsze zadania państwa, które należy zrealizować w najbliższych latach, by przyspieszyć rozwój Polski, orientacyjny harmonogram oraz sposób finansowania zaplanowanych działań. Strategia proponuje podejście dwukierunkowe, polegające na usuwaniu barier i słabości polskiej gospodarki oraz wykorzystaniu jej mocnych stron. SRK

wyznacza trzy obszary, na których powinny zostać skoncentrowane fundusze na politykę rozwoju:

- Konkurencyjna gospodarka,
- Spójność społeczna i terytorialna,
- Sprawne i efektywne państwo.

Działania wskazane w SRK będą konkretyzowane poprzez cele i programy Strategii Rozwoju Gminy Iłża na lata 2018-2028.

5.3 DŁUGOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU „POLSKA 2030. TRZECIA FALA NOWOCZESNOŚCI

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „**Polska 2030**. Trzecia fala nowoczesności” – jest to dokument rządu RP o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym. Określa on główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. Stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego, zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 roku. Celem Strategii jest przezwyciężenie kryzysu finansowego w jak najkrótszym czasie i próba uniknięcia tzw. „straconej dekady” – wolniejszego rozwoju gospodarczego niż w poprzednich latach, który powodowałby negatywny wpływ na jakość życia ludzi. Strategia zakłada więc zbudowanie przewag konkurencyjnych do 2030 roku, tak, aby po wykorzystaniu obecnych sił rozwojowych Polska posiadała nowe potencjały wzrostu w obszarach, które dotychczas nie były eksploatowane, np. w obszarze edukacji.

Głównym celem dokumentu **Polska2030** jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB. Projekt kładzie nacisk na jednoczesny rozwój w trzech strategicznych obszarach: **konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa.**

Cele Strategii Rozwoju Gminy Iłża, programy z tym związane, a także przedstawione kierunki działań wpisują się w cele przedstawione w Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności”

5.4 RAPORT POLSKA 2030. WYZWANIA ROZWOJOWE

Raport Polska 2030 przedstawia wyzwania jakie powinniśmy podjąć w perspektywie roku 2030 tj.:

- Wzrost i konkurencyjność,
- Sytuacja demograficzna,
- Wysoka aktywność zawodowa oraz adaptacyjność zasobów pracy,
- Odpowiedni potencjał infrastruktury,
- Bezpieczeństwo energetyczno-klimatyczne,
- Gospodarka oparta na wiedzy i rozwój kapitału intelektualnego,
- Solidarność i spójność regionalna,
- Poprawa spójności społecznej,
- Sprawne państwo,
- Wzrost kapitału społecznego Polski.

Realizacja celów strategicznych określonych w Strategii Rozwoju Gminy Iłża przyczyni się do urzeczywistniania tych wyzwań w skali pojedynczej gminy.

5.5 KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU 2030

W KPZK 2030 rozwój kraju traktowany jest w sposób kompleksowy. Oznacza to, że zadaniem zagospodarowania przestrzennego jest godzenie interesów różnych użytkowników przestrzeni (mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów, państwa). Powinno być spójne z decyzjami podejmowanymi w innych obszarach dotyczących np. inwestycji infrastrukturalnych, potrzeby rozwoju miast, ochrony terenów zielonych.

KPZK wskazuje najpilniejsze problemy zagospodarowania polskiej przestrzeni i konkretne działania naprawcze w sześciu obszarach tematycznych dla:

- Poprawy konkurencyjności największych miast i powiązań między nimi,
- Tworzenia warunków równomiernego rozwoju poza dużymi miastami,
- Rozwoju infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej (np. sieci szerokopasmowe),

- Poszanowania środowiska naturalnego i walorów krajobrazowych, a także kulturowych,
- Wzmacniania odporności Polski na zagrożenia związane z bezpieczeństwem energetycznym (np. poprzez budowanie połączeń energetycznych z sąsiednimi państwami) czy ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi (np. powodziami),
- Systematycznej budowy i utrzymania skutecznego systemu planowania przestrzennego (np. eliminowania chaotycznego sposobu zabudowy przedmieść).

Koncepcje zawarte w Strategii Gminy Iłża zawierają założenia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

5.6 KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2010-2020: REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE

Główny cel strategiczny polityki regionalnej określony w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 to:

- Efektywne wykorzystanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.

Realizacja tego celu jest możliwa dzięki koncentracji środków w obszarach i działaniach, które największym stopniu będą przyczyniały się do realizacji celów szczegółowych tj.:

- Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów,
- Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych,
- Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie.

Strategia Rozwoju Gminy Iłża na lata 2018-2028 będzie realizować założenia Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie.

5.7 STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO DO 2030 ROKU

Spójność dokumentów strategicznych Gminy wymaga połączenia celów Strategii z dokumentem nadrzędnym, jakim jest strategia województwa. Spójność ta realizowana jest na poziomie celów strategicznych obu dokumentów, które przekładają się dalej na konkretne zadania inwestycyjne.

Strategia Rozwoju Gminy Iłża poprzez wykonanie zaplanowanych programów rozwojowych, realizować będzie cele rozwojowe wyznaczone w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego o nazwach:

- Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym;
- Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii;
- Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego;
- Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki;
- Zapewnienie gospodarce regionu zdywersyfikowanego zaopatrzenia w energię przy zrównoważonym gospodarowaniu zasobami środowiska;
- Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia.

5.8 PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Plan jest aktem planowania, określającym zasady organizacji przestrzennej województwa. Określa on podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. Formułuje on kierunki polityki przestrzennej, które wraz z uwarunkowaniami przestrzennymi uwzględnia się w programach rozwoju i programach operacyjnych województwa. Plan jest elementem regionalnego planowania strategicznego; jego ustalenia

stanowią transpozycję na układ przestrzenny ustaleń Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego. W systemie planowania przestrzennego pełni on funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym. Plan nie jest aktem prawa miejscowego i nie narusza uprawnień gmin w zakresie miejscowego planowania przestrzennego. Jest aktem kierownictwa wewnętrznego wiążącego organy i jednostki organizacyjne samorządu województwa. Nie stanowi bezpośredniej podstawy prawnej decyzji administracyjnych, ustalających lokalizację inwestycji. Celem Planu jest określenie polityki przestrzennej dla województwa mazowieckiego, polegającej na:

- rozmieszczeniu w przestrzeni inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym zgodnie z kierunkami polityki przestrzennej w oparciu o cele i zasady zagospodarowania przestrzennego województwa,
- ukierunkowaniu działań dotyczących rozwoju gospodarczego, postępu cywilizacyjnego, kultury i ochrony środowiska, poprzez uwzględnianie uwarunkowań, szans i zagrożeń wynikających ze zróżnicowanych cech przestrzeni województwa,
- wpływaniu na zachowania przestrzenne podmiotów gospodarujących w przestrzeni, tak aby były one zgodne z ogólnymi celami rozwoju województwa.

Założenia Strategii Rozwoju Gminy Iłża zgodne są z polityką przestrzenną określoną w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

5.9 STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU POWIATU RADOMSKIEGO DO 2020 ROKU

Strategia rozwoju pozwala bardziej efektywnie gospodarować ograniczonymi zasobami finansowymi, przewidywać problemy, które mogą się pojawić w niedalekiej przyszłości, by odpowiednio wcześniej zacząć im przeciwdziałać. Umożliwia ona uporządkowanie i odpowiednie rozłożenie w czasie planowanych działań realizacyjnych. Pozwala to na uniknięcie realizacji projektów ad hoc, nie powiązanych ze sobą logicznie i nie wpisujących się w ciąg przyczynowo skutkowy. Strategia rozwoju pokazuje, że planowane do realizacji zadania (projekty) są konsekwencją strategicznego myślenia o rozwoju Powiatu Radomskiego. Jest to bardzo ważna przesłanka i uzasadnienie przy ubieganiu się o zewnętrzne środki finansowe, w tym środki pomocowe Unii Europejskiej.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego zawiera następujące cele strategiczne i operacyjne w ramach ładu gospodarczego, społecznego i przestrzennego, do którego bezpośrednio odnoszą się programy zawarte w Strategii Rozwoju Gminy Iłża na lata 2018-2028:

- Cel strategiczny 1: Wzrost konkurencyjności gospodarki, zatrudnienia i przedsiębiorczości mieszkańców;
 - Cel operacyjny 1.1: Likwidacja niedoborów w sferze infrastruktury technicznej oraz ochrona środowiska przyrodniczego;
 - Cel operacyjny 1.2: Poprawa efektywności i specjalizacji sektora rolnego;
 - Cel operacyjny 1.3: Rozwój aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu;
 - Cel operacyjny 1.4: Rozwój infrastruktury turystycznej;
 - Cel operacyjny 1.5: Promocja walorów i zasobów Powiatu
- Cel strategiczny 2: Rozwój usług społecznych oraz tworzenie społeczeństwa obywatelskiego i informacyjnego;
 - Cel operacyjny 2.1: Podniesienie poziomu wykształcenia, wiedzy i umiejętności praktycznych mieszkańców;
 - Cel operacyjny 2.2: Poprawa stanu zdrowia mieszkańców oraz pomocy społecznej;
 - Cel operacyjny 2.3: Poprawa stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego;
 - Cel operacyjny 2.4: Wspieranie działań na rzecz integracji i aktywizacji prospołecznej mieszkańców;
 - Cel operacyjny 2.5: Edukacja ekologiczna i promocja proekologicznego stylu życia mieszkańców;
 - Cel operacyjny 2.6: Upowszechnienie technologii informacyjnych i komunikacyjnych
 - Cel operacyjny 2.7: Poprawa jakości pracy Starostwa Powiatowego w Radomiu i powiatowych jednostek organizacyjnych.

6. WDRAŻANIE STRATEGII

6.1 METODY ZARZĄDZANIA I MONITOROWANIA STRATEGII ROZWOJU GMINY IŁŻA NA LATA 2018-2028

Strategia jest dokumentem planowania długookresowego, który stanowi podstawę do precyzowania rozwojowych przedsięwzięć społecznych i gospodarczych. Sądzić należy, że aktualizacja Strategii jeden raz w okresie czteroletniej kadencji władz samorządowych winna zapewnić jej wystarczające dostosowanie do zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy.

Zaprezentowane opracowanie zawiera zbiór celów strategicznych Gminy. Określenie „cel” określa zarówno pojedyncze działanie, wiele działań bądź wręcz odwołuje się do spójnego opracowania.

W skali krótko i średniookresowej aktualizacje planów rozwojowych gminy zapewnia przygotowanie i doroczny przegląd budżetów i Wieloletnich Prognoz Finansowych. Monitoring i ewaluacja oprócz dokonania oceny stopnia realizacji działań zapisanych w Strategii polega na wprowadzaniu modyfikacji zgodnie ze zmieniającymi się warunkami wpływającymi na rozwój społeczny i gospodarczy Gminy.

Realizacja zadań odbywać się będzie poprzez uchwalanie i realizację kolejnych budżetów. W pozostałych obszarach cele opisane w Strategii winny stać się podstawą projektów realizowanych przez samorząd.

Władze Gminy wypełniając strategię winny podejmować decyzje określające: rodzaj zadań i ich hierarchię, zakres finansowania, okres i kolejność realizacji zadań. Zarządzanie finansowe polega na wdrażaniu przyjętych przez Radę Miejską kolejnych budżetów i WPF-ów, analizujących aktualne możliwości inwestycyjne. Aktualne dokumenty (budżet i WPF) są dostępne każdorazowo na stronie BIP Gminy Iłża.

Bezpośrednim wskaźnikiem wykonania strategii będzie stopień realizacji zaplanowanych projektów. Poszczególne „cele” opisane w strategii posiadają określone mierniki oceny będące podstawą do budowania szczegółowych zasad oceny postępu prac nad programami. Sposób prezentacji osiągnięć w realizacji strategii to decyzja władz Gminy. Monitorowanie i ocena zarówno Strategii jak i innych programów polegać winno na porównaniu osiągniętego stanu do założeń opisanych w odpowiednich programach na podstawie analizy sprawozdań rzeczowych i finansowych jednostek organizacyjnych Gminy.

Urząd Miejski w Iłży jako instytucja wdrażająca Strategię jest odpowiedzialny za:

- zbieranie i udostępnianie danych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji Strategii,
- zapewnienie spójności różnych dokumentów programowych.

W przyjętej hierarchii dokumentów programowych podstawowe informacje pokazujące realizację Strategii zawierają w sobie sprawozdania z wykonania budżetu Gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Iłża została opracowana przy założeniu, że jej sporządzenie przyczyni się do planowego zarządzania wymagającego okresowych weryfikacji luki pomiędzy stanem faktycznym i stanem pożądanym w Gminie.

6.2 SPOSOBY INICJOWANIA WSPÓŁPRACY MIĘDZY SEKTOREM PUBLICZNYM, PRYWATNYM I ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

Do zadań Gminy należy współpraca i wspieranie wybranych przedsięwzięć organizacji pozarządowych działających na jej terenie. Sposób przygotowania i monitorowania strategii i innych dokumentów związanych z rozwojem Gminy gwarantuje włączenie organizacji pozarządowych i sektora prywatnego we współpracę z sektorem publicznym. Dodatkowo należy wspomnieć, że skład Rady Miejskiej będącej szeroką reprezentacją mieszkańców Gminy sprzyja łączeniu różnych środowisk w aktywności na rzecz Gminy. Bezpośrednio w zgłaszaniu i przy opracowywaniu zadań biorą czynny udział organizacje pozarządowe oraz społeczeństwo zarówno poprzez włączanie się bezpośrednio jak i poprzez swoich przedstawicieli w Radzie Gminy.

Gmina inicjuje współpracę z instytucjami sektora publicznego i lokalnymi przedsiębiorstwami sektora prywatnego poprzez organizowanie wspólnych spotkań dla przedstawicieli tych jednostek.

6.3 PUBLIC RELATIONS STRATEGII GMINY IŁŻA

Istotną uwagę władze Gminy przykładają do przekazywania społeczności lokalnej rzeczowej i wyczerpującej informacji na temat realizacji Strategii. Public Relations, którego zadaniem jest upowszechnianie zamierzeń Strategii i dokumentów związanych pośród przyszłych

beneficjentów (w tym zwłaszcza mieszkańców), jednostek podległych i innych podmiotów odbywa się poprzez trzy formy komunikacji:

- serwisy internetowe – będące szybkim i ogólnodostępnym źródłem informacji o aktualnych działaniach i stanowią dla opinii publicznej kompleksowe źródło informacji o założeniach i osiągnięciach strategii,
- współpracę z mediami – działania wykorzystujące współpracę z prasą, radiem, telewizją o zasięgu lokalnym będą kluczowym elementem przy realizacji Strategii i dokumentów związanych,
- bezpośrednie działania informacyjno-promocyjne Burmistrza Gminy.

Podstawowym celem działań związanych z Public Relations Strategii jest dotarcie do jak najszerszej grupy odbiorców końcowych działań podejmowanych w ramach Strategii, a więc do mieszkańców Gminy, przedsiębiorców lokalnych, organizacji społecznych. Informowanie społeczności lokalnej o realizacji Strategii Gminy odbywać się będzie w sposób pośredni – medialny, jak i bezpośredni – interaktywny. Pośrednio informacje zamieszczane będą w lokalnej prasie, na stronie internetowej Gminy, w materiałach i broszurach promocyjnych i informacyjnych.

7. ZAŁĄCZNIKI

1. Dokumenty strategiczne Gminy powiązane ze strategią rozwoju

- Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2014-2020;
- Program Ochrony Środowiska i Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta i Gminy Iłża na lata 2008-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015 (aktualizacja);
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Iłża;
- Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Iłża;
- Program Rewitalizacji Gminy Iłża na lata 2017-2023;
- Strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2016-2023. Lokalna Grupa Działania Wspólny trakt.

Aktualne dokumenty strategiczne są dostępne na stronach internetowych Gminy.

2. Zaproszenie do konsultacji zostało skierowane do ogółu mieszkańców poprzez:

- zamieszczenie na stronie internetowej Gminy i podmiotów powiązanych,
- zamieszczenie na tablicy ogłoszeń Urzędu Miejskiego w Iłży.

3. Zespół Remedis SA:

- Krzysztof Nowak – Prezes Zarządu
- Krzysztof Mrowicki – Dyrektor
- Marcin Wyszogrodzki – Dyrektor ds. Sektora Publicznego
- Bartosz Baranowski – Specjalista ds. Sektora Publicznego
- Natalia Stępień – Specjalistka ds. Metodyki i Badań

PROJEKT 17.09.2018

Raport z badania ankietowego

IŁŻA

SILNE I SŁABE STRONY NASZEJ GMINY W obszarze społeczności lokalnej

1. Możliwość znalezienia miejsca pracy:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	40,35%	23
jest źle	38,60%	22
ani dobrze, ani źle	14,04%	8
jest dobrze	3,51%	2
oceniam sytuację na bardzo dobrą	3,51%	2

Wypełnienia: 57

2. Jakość edukacji (dostosowanie do potrzeb aktualnych i przyszłych):

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	10,53%	6
jest źle	33,33%	19
ani dobrze, ani źle	31,58%	18
jest dobrze	21,05%	12
oceniam sytuację na bardzo dobrą	3,51%	2

Wypełnienia: 57

3. Ochrona zdrowia i opieka społeczna w naszej Gminie:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	19,30%	11
jest źle	33,33%	19
ani dobrze, ani źle	38,60%	22
jest dobrze	8,77%	5
oceniam sytuację na bardzo dobrą	0,00%	0

Wypełnienia: 57

4. Oferta i możliwości realizacji potrzeb kulturalnych mieszkańców:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	21,05%	12
jest źle	38,60%	22
ani dobrze, ani źle	24,56%	14
jest dobrze	12,28%	7
oceniam sytuację na bardzo dobrą	3,51%	2

Wypełnienia: 57

5. Zaplecze i oferta sportowo-rekreacyjna dostępna dla mieszkańców:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	24,56%	14
jest źle	17,54%	10
ani dobrze, ani źle	40,35%	23
jest dobrze	14,04%	8
oceniam sytuację na bardzo dobrą	3,51%	2

Wypełnienia: 57

6. Bezpieczeństwo publiczne:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	14,04%	8
jest źle	12,28%	7
ani dobrze, ani źle	29,82%	17
jest dobrze	38,60%	22
oceniam sytuację na bardzo dobrą	5,26%	3

Wypełnienia: 57

Infrastruktura i środowisko

7. Położenie Gminy:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	3,51%	2
jest źle	1,75%	1
ani dobrze, ani źle	21,05%	12
jest dobrze	50,88%	29
oceniam sytuację na bardzo dobrą	22,81%	13

Wypełnienia: 57

8. Lasy/ tereny zielone dostępne dla mieszkańców:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	7,02%	4
jest źle	0,00%	0
ani dobrze, ani źle	21,05%	12
jest dobrze	52,63%	30
oceniam sytuację na bardzo dobrą	19,30%	11

Wypełnienia: 57

9. Zagospodarowanie przestrzenne naszych miejscowości i jego stan:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	19,30%	11
jest źle	19,30%	11
ani dobrze, ani źle	42,11%	24
jest dobrze	17,54%	10
oceniam sytuację na bardzo dobrą	1,75%	1

Wypełnienia: 57

10. Czystość środowiska:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	10,53%	6
jest źle	28,07%	16
ani dobrze, ani źle	29,82%	17
jest dobrze	28,07%	16
oceniam sytuację na bardzo dobrą	3,51%	2

Wypełnienia: 57

11. Jakość i wystarczalność sieci dróg:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	8,77%	5
jest źle	12,28%	7
ani dobrze, ani źle	40,35%	23
jest dobrze	31,58%	18
oceniam sytuację na bardzo dobrą	7,02%	4

Wypełnienia: 57

12. Komunikacja publiczna:

Odpowiedź	%	Liczba
jest bardzo źle	28,07%	16
jest źle	29,82%	17
ani dobrze, ani źle	36,84%	21
jest dobrze	5,26%	3
oceniam sytuację na bardzo dobrą	0,00%	0

Wypełnienia: 57

13. Inne (jakie?) *(usunięto wpisy naruszające zasady wypowiedzi publicznej)*

Odpowiedź	%	Liczba
jest co raz mniej zieleni,	12,50%	1
jesteśmy w tyle za ościennymi gminami	12,50%	1
brak obwodnicy	12,50%	1
miasto Iłża mimo ogromnego potencjału jest strasznie zaniedbane. Można Iłżę wypromować	12,50%	1
Zanieczyszczenie powietrza w zimie	12,50%	1
brak możliwości umożliwienia prywatnym osobą korzystanie z infrastruktury Gminy, sale gimnastyczne	12,50%	1
stan chodników oczyszczanie ich bardzo złe	12,50%	1

14. W jakim obszarze widzisz największą szansę rozwoju naszej Gminy:

Odpowiedź	Liczba
Przemysł motoryzacyjny, turystyka	1
Strefa ekonomiczna	1
Turystyka	15
Turystyka, przyciąganie turystów na zamek, zrobienie ścieżki rowerowej wokół jeziora, pomoc w otworzeniu lokali gastronomicznych, typu kafejki, ciastkarnie itp	1
Turystyka, usługi, drobny przemysł	1
Emeryci i renciści	1
Zamek	1
Radom	1
Miasto Iłża	1
Turystyka	6
Turystyka i przemysł bliskość Starachowic	1
Sport	1

15. W czym obszarze widzisz największe zagrożenie dla rozwoju naszej Gminy:
(usunięto wpisy naruszające zasady wypowiedzi publicznej)

Odpowiedź	Liczba
Brak inicjatywy wśród mieszkańców	1
Emigracja z terenu gminy młodych ludzi	1
Brak zakładów pracy, Brak perspektyw dla młodych ludzi	1
Brak nowych zakładów pracy. Brak inwestora w strefie ekonomicznej.	1
Brak pracy, niskie płace, wyjeżdżanie młodych, zaradnych ludzi	1
W odpływie ludzi młodych, najlepiej wykształconych do większych miast	1
Brak pracy	1
Środowisko	1
Brak obwodnicy	1
Kultura	1
Brak potencjału ludzkiego	1

16. Będąc Burmistrzem na jakie priorytetowe działania wydałaby/wydałby Pani/Pan kwotę 1.000.000,00 zł wolnych środków budżetu (pamiętaj, jeśli zbudujemy drogę to nie wystarczy na przedszkole!)?

Odpowiedź	Liczba
Zrealizowałbym przedsięwzięcie dzięki któremu byłoby możliwe pobudzenie lokalnej gospodarki, w szczególności branży turystycznej	1
Zamek	2
Poprawienie infrastruktury dróg gminnych	1
Prace projektowe nad poprawą estetyki miasta Iłża	1
500 tys na rewitalizację zieleni na zamku 100 tys na promocję miasta. Kampanie promocyjne 200 tys na park na miejscu obecnej chatki (tam gdzie w bzdurnych planach ma stanąć nowy urząd) 200 tys na nowe imprezy w mieście	1
Budowa parków, sadzenie drzew, naprawa dróg i chodników, monitoring	1
Poprawienie targowiska dla produktów rolnych i zwierząt. Rolnicy płacą podatki a nie mogą legalnie sprzedawać produktów, bo Gmina z tego nie ma zysku. Sprzedaż odbywa się w nocy przed targowiskiem i to jest w porządku? Natomiast lekką ręką mają być wydane pieniądze na budowę domków nad jeziorem. Przecież koszty z tej inwestycji na pewno nigdy się nie zwrócą. Z domków raczej nie będą korzystać mieszkańcy naszej gminy. Dopłata do działalności targowiska zapewne nie byłaby duża, a skorzystaliby na tym podatnicy gminy(rolnicy).	1
Rozwój bazy noclegowej	1
Brak chodników kiepskie drogi	1
Pozyskanie inwestora do strefy ekonomicznej i zyski z późniejszych podatków. Hale magazynowe, produkcja części, zakład produkcyjny.	1
Przede wszystkim na rozwój turystyki, wygląd miasta zachęcający do tego, aby się tu zatrzymać. Niestety w naszym mieście brak parku, drzew, wszystko zostało wycięte, nie ma ławeczek gdzie można odpocząć.	1
Rozbudowa zaplecza Miejsko Gminnego Ośrodka Sportu i rekreacji w Iłży (baza noclegowa, rozszerzenie plaży, zakup sprzętu do sportów wodnych, budowa bezpiecznego kąpieliska dla dzieci)	1
Posiłki w szkole dla wszystkich dzieci bez wyjątku	1
Wszystko zainwestować w rozwój turystyki	1
Zaplecze turystyczne	1
Basen	1
Obwodnica Iłży	1

NA ZAKOŃCZENIE KILKA PYTAŃ OSOBISTYCH

17. Proszę podać płeć:

Odpowiedź	%	Liczba
kobieta	31,58%	18
mężczyzna	68,42%	39

Wypełnienia: 57

18. Czy przewiduje Pan(i) powiększenie swojej rodziny w najbliższym czasie (do 5 lat)?

Odpowiedź	%	Liczba
TAK	24,56%	14
NIE	56,14%	32
odmowa odpowiedzi	19,30%	11

Wypełnienia: 57

19. Czy przewiduje Pan(i) wyprowadzenie się poza obszar naszej Gminy w najbliższym czasie (do 5 lat)?

Odpowiedź	%	Liczba
TAK	21,05%	12
NIE	64,91%	37
odmowa odpowiedzi	14,04%	8

Wypełnienia: 57

20. W jakim przedziale wiekowym się Pan(i) znajduje?

Odpowiedź	%	Liczba
do 17 lat	0,00%	0
18-50 lat	80,70%	46
51-70 lat	10,53%	6
71 lat i więcej	1,75%	1
odmowa odpowiedzi	7,02%	4

Wypełnienia: 57

21. Jak wyobraża sobie Pani/Pan swoją sytuację społeczno-materialną za 5 lat?

Odpowiedź	%	Liczba
moja sytuacja poprawi się znacznie	17,54%	10
moja sytuacja będzie na podobnym jak obecnie poziomie	57,89%	33
moja sytuacja ulegnie pogorszeniu	7,02%	4
odmowa odpowiedzi	17,54%	10

Wypełnienia: 57

5. Lista obecności na spotkaniu z 15.12.2017 r.

Lista obecności na spotkaniu w dniu 15.12.2017r.

1. Krzysztof Chmielewski
2. Janos Marek
3. Siomka Edyta
4. Michał Grupa
5. Józef Słobisz
6. Małgorzata Pysara
7. Pauline Myszk
8. Wacław Stanisław
9. Rafał Wachyła
10. Władysław Głuski
11. Agnieszka Łacina
12. Renata Głuch
13. Fryderyk Marona
14. Teresa Mieros
15. Marek Adams
16. Krzysztof Worek
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.

6. Zaproszenie na konsultacje

Szanowni Państwo!

W związku pracami nad przygotowaniem
Strategii Rozwoju Gminy Iłża na lata 2018-2028

Burmistrz Iłży zaprasza

**mieszkańców, przedsiębiorców, przedstawicieli organizacji pozarządowych
i wszystkich zainteresowanych do wzięcia udziału
w konsultacjach społecznych.**

Konsultacje odbędą się w środę 19 września 2018 r. o godzinie 17.00

w Sali Konferencyjnej Urzędu Miejskiego w Iłży

ul. Rynek 11

oraz

w czwartek 20 września 2018 r. o godzinie 14.00

w Sali Konferencyjnej Urzędu Miejskiego w Iłży

ul. Rynek 11

Przekażemy Państwu informacje o projekcie dokumentu oraz poprosimy
Państwa o opinię na jego temat.

Planowany przebieg konsultacji:

1. *Otwarcie konsultacji – Burmistrz Iłży Andrzej Moskwa.*
2. *Prezentacja projektu strategii - Przedstawiciel Remedis SA.*
3. *Dyskusja moderowana.*
4. *Zaproszenie do składania uwag do dokumentu.*

7. Pismo Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego o odstąpieniu od wymogu przeprowadzenia procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

PAŃSTWOWY WOJEWÓDZKI INSPEKTOR SANITARNY W WARSZAWIE

WOJEWÓDZKA STACJA SANITARNO - EPIDEMIOLOGICZNA W WARSZAWIE

ul. Żelazna 79, 00-875 Warszawa, NIP: 527-020-98-30, REGON 000291799

Centrala: (022) 620 90 01/06; 654 79 21/24; Dyrektor: tel. (022) 620 37 19

www.wsse.waw.pl; e-mail: sekretariat@wsse.waw.pl

Warszawa 25 czerwca 2018 r.

ZS.9022.985.2018
JT

URZĄD MIEJSKI w ILŻY

Wpłynęło dnia 02.07.2018r.

Nr 7010 Zol.

He Proszę
215.0703v

Burmistrz Ilży
ul. Rynek 11
27-100 Ilża

Odpowiadając na wniosek z dnia 06.06.2018 r., znak: PFU.042.13.2.2018, złożony przez Pana Andrzeja Moskwę – Burmistrza Ilży, dotyczący odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu pn. „Strategia Rozwoju Gminy Ilża na lata 2018-2028”, Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Warszawie wyjaśnia, co następuje.

Zgodnie z art. 46 pkt 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2017 r., poz. 1405, z późn. zm.) przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wymagają projekty:

- 1) koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju regionalnego;
- 2) polityk, strategii, planów lub programów w dziedzinie przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu, opracowanych lub przyjmowanych przez organy administracji, wyznaczających ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko;
- 3) polityk, strategii, planów lub programów innych niż wymienione w pkt. 1 i 2, których realizacja może spowodować znaczące oddziaływanie na obszar Natura 2000 jeżeli nie są one bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynikają z tej ochrony.

Przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko jest wymagane także w przypadku projektów innych niż wymienione w art. 46 ww. ustawy, jeżeli w uzgodnieniu z właściwym organem, o którym mowa w art. 57, organ opracowujący projekt dokumentu, stwierdzi, że wyznaczają one ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko lub że realizacja postanowień tych dokumentów może spowodować znaczące oddziaływanie na środowisko.

Projekt pn. „Strategia Rozwoju Gminy Hża na lata 2018-2028” umożliwi podjęcie stosownych działań służących poprawie warunków życia społeczno-gospodarczego mieszkańców obszarów zdegradowanych. Realizacja zadań przewidzianych w ww. Programie wpłynie na rozwiązanie lub zminimalizowanie najistotniejszych problemów gminy, przyczyni się do poprawy stanu środowiska naturalnego przy jednoczesnym zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju.

Analizowane opracowanie nie wyznacza ram dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, zatem nie wymaga - zdaniem Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Warszawie - przeprowadzenia procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, o której mowa w dziale IV ustawy z dnia 3 października 2008 r. *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. z 2017 r., poz. 1405 z późn. zm.).

Otrzymuje:
Adresat

Państwowy Wojewódzki
INSPEKTOR SANITARNY
w Warszawie

Maria Pawlaż

PROJEKT

8. Pismo Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie o odstąpieniu od wymogu przeprowadzenia procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

**REGIONALNY DYREKTOR
OCHRONY ŚRODOWISKA
W WARSZAWIE**

Warszawa, dnia 12 lipca 2018 r.

16P PFU
2016 PLH 12
URZĄD MIEJSKI w IŁŻY
Wpłynęło dnia 17.07.2018r
Nr 7588 Zal.

WOOS-III.410.422.2018.JD

Burmistrz Iłży
ul. Rynek 11
27-100 Iłża

W odpowiedzi na pismo z dnia 06.06.2017 r., znak: PFU.042.13.1.2018, w sprawie uzgodnienia odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu pn. „Strategia Rozwoju Gminy Iłża na lata 2018-2028”, po zapoznaniu się z przedłożoną dokumentacją stwierdzam, co następuje.

Przedmiotowy projekt nie jest dokumentem, dla którego, zgodnie z art. 46 i art. 47 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2017 r., poz. 1405, ze zm.), wymagane jest przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, gdyż z analizy uwarunkowań, o których mowa w art. 49 ww. ustawy wynika, iż:

- realizacja ustaleń przedmiotowego dokumentu nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko,
- realizacja ustaleń przedmiotowego dokumentu nie spowoduje znaczącego oddziaływania na obszar Natura 2000,
- przedmiotowy dokument nie wyznacza ram dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

Teren gminy Iłża zlokalizowany jest w części w Obszarze Chronionego Krajobrazu Iłża-Makowiec oraz w części w obszarze Natura 2000 Pakosław PLH140015 i obszarze Natura 2000 Uroczyska Lasów Starachowickich PLH260038. Ponadto na terenie gminy zlokalizowane są dwa rezerваты przyrody: Piotrowe Pole oraz Dąbrowa Polańska i dwa użytki ekologiczne: Pakosław – użytk 134 oraz użytk 135.

Strategia jest dokumentem planowania długookresowego, który stanowi podstawę do precyzowania rozwojowych przedsięwzięć społecznych i gospodarczych. Przedmiotowy dokument wyznacza cele strategiczne i programy operacyjne oraz działania zarówno inwestycyjne jak i nieinwestycyjne, które mają służyć realizacji wyznaczonych celów.

Niniejsza opinia nie zwalnia jednak Wnioskodawcy od uzyskania wymaganych przepisami zezwoleń. Prowadzone w ramach strategii prace remontowe i modernizacyjne budynków, mogą bowiem spowodować zniszczenie siedlisk zwierząt, w tym podlegających ochronie gatunkowej. W związku z powyższym, przeprowadzenie planowanych czynności będzie mogło być zrealizowane dopiero po uzyskaniu stosownych zezwoleń z zakresu ochrony gatunkowej.

Otrzymują:

- 1) adresat
- 2) aa.

Z up. Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Warszawie
E. Juchner
Naczelnik Wydziału
Oceny Oddziaływania na Środowisko

SPIS TABEL, RYSUNKÓW I WYKRESÓW

Tabela 1 Sieć osadnicza gminy Iłża (31.12.2017 r.)	14
Tabela 2 Powierzchnia geodezyjna gruntów w gminie Iłża	16
Tabela 3 Liczba mieszkańców gminy Iłża w latach 2007-2016	26
Tabela 4 Mężczyźni i kobiety w gminie Iłża w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w latach 2007-2016	30
Tabela 5 Gmina Iłża na tle województwa, powiatu i sąsiadujących z nią gmin (2016 r.).....	31
Tabela 6 Struktura i bilans bezrobotnych w gminie Iłża	31
Tabela 7 Stopa bezrobocia w powiecie, województwie i kraju w latach 2013-2016.....	32
Tabela 8 Plan ważniejszych, cyklicznych imprez kulturalnych i sportowych w gminie Iłża.....	33
Tabela 9 Struktura mieszkań w gminie Iłża w latach 2012-2016	35
Tabela 10 Mieszkalnictwo w gminie Iłża i gminach sąsiadujących w 2016 roku.....	35
Tabela 11 Powierzchnia gospodarstw rolnych w gminie Iłża	36
Tabela 12 Liczba gospodarstw rolnych w gminie Iłża	37
Tabela 13 Struktura produkcji rolnej.....	37
Tabela 14 Pogłowie zwierząt gospodarskich	37
Tabela 15 Zużycie nawozów mineralnych i wapniowych w roku 2010.....	37
Tabela 16 Podmioty gospodarcze w gminie w latach 2011-2016	38
Tabela 17 Podmioty gospodarcze w gminie Iłża w poszczególnych sekcjach polskiej klasyfikacji działalności (PKD) w 2015 i 2016 roku.....	38
Tabela 18 Podmioty gospodarcze w gminie Iłża i gminach sąsiednich (2016 r.)	39
Tabela 19 charakterystyka sieci wodociągowej w gminie Iłża.....	41
Tabela 20 Sieć kanalizacyjna w gminie Iłża.....	41
Tabela 21 Liczba zbiorników bezodpływowych i oczyszczalni przydomowych w gminie Iłża....	42
Tabela 22 Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku	44
Tabela 23 Sieć gazowa na terenie gminy Iłża	45
Tabela 24 Liczba uczniów w gminie Iłża w latach 2008-2016	47
Tabela 25 Liczba miejsc i dzieci w przedszkolach w gminie Iłża	47
Tabela 26 Biblioteka w gminie Iłża	49
Tabela 27 Wykaz gospodarstw domowych i osób korzystających z pomocy społecznej.....	53
Tabela 28 Statystyka przestępstw na terenie powiatu radomskiego	55
Tabela 29 Analiza SWOT miasta i gminy Iłża	62
Tabela 30 Cel strategiczny 1	67

Tabela 31 Cel strategiczny 2	70
Tabela 32 cel strategiczny 3.....	73
Rysunek 1 Gmina Iłża na mapie powiatu radomskiego.....	13
Rysunek 2 Odległość [km] Iłży od niektórych, większych miejscowości	14
Rysunek 3 Gmina Iłża.....	15
Rysunek 4 Kościół WNMP.....	22
Rysunek 5 Kościół św. Ducha	22
Rysunek 6 Ruiny zamku w Iłży	23
Rysunek 7 Piec garncarski.....	23
Rysunek 8 Starachowicka Kolej Wąskotorowa.....	24
Rysunek 9 Kościół w Krzyżanowicach	24
Rysunek 10 Obelisk w Pakostawiu	25
Rysunek 11 Warsztaty strategiczne z 15 grudnia 2017 roku.....	60
Rysunek 12 Zaproszenia do wypełniania ankiet.....	61
Wykres 1 Gęstość zaludnienia w gminie na 1 km ²	27
Wykres 2 Migracje mieszkańców Gminy Iłża.....	27
Wykres 3 Urodzenia i zgony w gminie Iłża w latach 2007-2016	28
Wykres 4 Przyrost naturalny w gminie Iłża w latach 2007-2016.....	28
Wykres 5 Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w Gminie Iłża w latach 2007-2016	29
Wykres 6 Liczba osób w wieku produkcyjnym w Gminie Iłża w latach 2007-2016.....	29
Wykres 7 Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w Gminie Iłża w latach 2007-2016	30
Wykres 8 Bezrobotni rejestrowani na obszarze Gminy w latach 2006-2016.....	32